

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

Rosvita Geringová

Styk dítěte s druhým rodičem po rozchodu

Contact of a child with the other parent after the separation of parents

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Eva Klimentová, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 22. 2. 2011

ANOTACE

Cílem bakalářské diplomové práce je zjistit, zda v posledních letech dochází ke zvyšování počtu rodičů, kteří po rozchodu žádají o soudní úpravu styku s dítětem (ihned nebo později). Teoretická část bakalářské práce se zabývá významem rodiny pro dítě, rodičovskou zodpovědností, v návaznosti na rozchod rodičů. Široká část je věnována rozchodu rodičů a jejich vzájemným vztahům s dětmi. V neposlední řadě postavením dítěte v této situaci, s dopadem na jejich vzájemný styk. Podrobně jsou vysvětleny možné úpravy styku, pomoc zainteresovaných institucí při problémech s jeho uskutečňováním a s důsledky na dítě.

V empirické části práce, na základě studia spisové dokumentace, jsou zjišťovány skutečnosti, jakým způsobem ve sledovaném období probíhá styk dítěte s druhým rodičem. Získané poznatky jsou nejlépe čitelné v tabulkách a grafu. Na jejich hodnotách jsou patrné vývojové trendy.

The goal of this thesis is to find out if there is an increasing number of parents, who ask for a court decision in cases of contacts between parents and children (right at time of divorce or later) in last years. The theoretical part of the thesis concerns on the importance of the family for a child, parental responsibility linking to the separation of parents. Wide part is payed to separation of parents and their relationship to children after that. Last but not least is important the position of a child in this situation. There are explained posible forms of contact of parents and children, help of specialized institutions when problems with it's realization appear and consequences on a child.

In empirical part of the thesis, based on a study of file records, are found out facts how contact of child and parent looks like. Gained data are redable in tablets and graphs. Developmental trends are visible on data values.

OBSAH

ANOTACE.....	3
OBSAH.....	4
ÚVOD.....	5
1. Rodina	9
1.1 Význam a smysl rodiny.....	9
1.2 Rodina v minulosti	10
1.3 Rodina dnes	11
1.4. Rodičovství a rodičovská zodpovědnost	12
2. Rozhod rodičů	17
2.1 Aspekty rozchodu.....	18
3. Dopady rozchodu rodičů na dítě	21
3.1 Změna hranic výchovy	23
3.2 Postavení dítěte po rozchodu rodičů	25
3.3 Porozchodový syndrom.....	26
3.4 Role druhého rodiče po rozchodu	27
4. Úprava styku	30
4.1 Dohoda rodičů	31
4.2 Dohoda rodičů uzavřená na příslušném úřadě	32
4.3 Soudní úprava styku	32
4.4 Pomoc zainteresovaných institucí	34
4.5 Rozsah a frekvence styku.....	36
4.6 Výkon rozhodnutí.....	36
4.7 Neuskutečněný styk.....	37
5. Pomoc oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD).....	40
6. Nový otec, nová matka.....	43
7. Metodika a organizace praktické části	46
7.1 Postup empirického šetření	48
7.2 Hlavní hypotéza.....	50
7.3 Tabulky:	50
ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
INTERNETOVÉ STRÁNKY:	58

Cti duši svého dítěte,
cti duši dětí svých,
cti duši budoucích pokolení.

T.G.Masaryk

ÚVOD

Rodina je institucí, která zajišťuje svým členům pocit bezpečí a jistoty. V případě, že je kterýkoliv její člen jakkoliv ohrožen, ostatní členové zpravidla vyvinou maximální úsilí, aby ohrožení tohoto jedince, potažmo mnohdy i celé rodiny, pominulo. Dítě, které je nedílnou součástí rodiny, potřebuje cítit, že je nejbližšími přijímáno takové, jaké je, včetně všech svých chyb a omylů. Fungující rodina vytváří pro dítě nárazníkové pásmo vůči vnějšímu světu.

Dítě potřebuje být především milováno, přijímáno a bráno vážně, potřebuje vzory, potřebuje se volně projevovat, bez strachu a bez napětí a všestranně se rozvíjet.¹

Dítě ve svém vývoji potřebuje vidět a cítit matku a otce, jako šťastné, klidné a rozhodné lidi, se kterými je mu dobře a se kterými se také v ose času může identifikovat.²

Dle toho, jak jsem ve své praxi sociální pracovnice na oddělení sociálně-právní ochrany dětí vysledovala, je realita života však taková, že se čím dál častěji rodiny z rozličných důvodů rozpadají. Jedná se také samozřejmě o volnější svazky, kdy partneři spolu nejsou sezdáni a z jejich vzájemného soužití vzešly děti. V dalším textu pro větší srozumitelnost budu používat souhrnný termín – rozchod. Pro děti totiž není podstatné, zda jsou rodiče sezdáni, či nikoliv. Samy intuitivně cítí v jejich blízkosti pocit bezpečí. Proto si nejvíce přejí, aby rodiče zůstali spolu a měli se rádi. Každé jiné přeskupování rodiny je pro ně velikou psychickou zátěží v přímé úměrnosti jejich věku. Tyto poznatky jsem nabyla v mé širší rodině, kde si malé děti předškolního věku krizi rodičů tolik neuvědomovaly v případě, když byly jejich přirozené potřeby uspokojovány. Daleko lépe přijímaly náhradního rodiče. Naopak u dětí školního věku a hlavně pubescentů jsem pozorovala, jak na tyto děti působila probíhající rodinná krize velmi

¹ NOVÁK, T., DVOŘÁČKOVÁ, B. *Vztah matky a syna*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, s.22

² MATĚJČEK, Z. DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1.vyd. Praha: Grada, 2001, s.15-16

dramaticky. Samy zaujímaly k celé situaci často velmi kritický postoj. Mylně se domnívaly, že svým bojkotem a revoltou změní předchozí rozhodnutí rodičů.

V krizových situacích se děti často uzavírají do sebe. Je zajímavé sledovat zapouzdřování vzájemné komunikace, když se pomalu vytrácí oboustranná vůle ke společnému řešení problémů. Je jisté, že tato iniciativa musí vycházet směrem od rodičů. Tito však v tomto období mívají často sníženou potřebu sounáležitosti s problémy vlastních dětí. Jsou zavaleni společenskými tlaky a vlastními problémy.

Jednou z příčin nezdravých třecích ploch se v novodobých dějinách našeho státu stala změna státního zřízení v roce 1989 a nástup soukromého podnikání. Začal se tady naplno projevovat obrovský tlak na jedince, aby byl ve svém okolí úspěšný, řádně uživil rodinu a ve svém úsilí neselhal. Psychický nápor vyvíjený na jedince v zaměstnání se nutně začal přenášet až do rodinného prostředí. Důsledkem těchto situací byl neúměrně zvýšený nárůst rozchodů partnerů, který v podstatě trvá dodnes. Je to patrné při mém každodenním styku s klienty. Nejsou to však jediné příčiny rozpadu rodiny. Dalším nebezpečím je neřešení těchto konfliktů. Nezřídka také častá nezaměstnanost rodičů, přenášející stres a nejistotu z pracovního procesu do rodinného prostředí.

Téměř 15 let pracuji na úseku sociálně-právní ochrany dětí jako sociální pracovnice. Od zrušení okresních úřadů v roce 2002 pozoruji eskalující nárůst počtu rozchodů rodičů a s tím spojených třecích ploch, jejichž dopady odnášejí především děti. Stále se zvyšuje napětí, arogance, netolerance rozcházejících se rodičů, kteří často proti sobě používají děti jako zbraň.

Vše předchozí zhoršuje vzájemné vazby z původní rodiny a komplikuje vzájemnou komunikaci rodičů v zájmu zdravého vývoje dítěte. Oba partneři se postupně připravují na budoucí rozchod. Není výjimkou, že je dítě postaveno až před hotovou věc. Pokaždé je to pro něj velmi stresující zátěž a nedovede si představit, že bude žít jen s jedním rodičem. Vidím, že v posledních letech velmi často dochází k nárůstu případů, kdy rodiče nejsou schopni se po svém rozchodu dohodnout téměř na ničem, co se týká dítěte. Mají často velmi rozvrácené vztahy, kdy v důsledku silných emocí brání dítěti v kontaktu s druhým rodičem.

Z těchto důvodů jsem se rozhodla napsat svou bakalářskou práci na téma – **Styk dítěte s druhým rodičem po rozchodu.**

V teoretické části mé bakalářské práce se budu věnovat obecnému vymezení základních pojmů, jako je rodina, její význam pro vývoj dítěte, zejména vymezením pojmu rodičovská zodpovědnost, v návaznosti na rozchod rodičů. Dále se budu zabývat rozchodem partnerů, jeho aspekty, vzájemnými vztahy mezi rodiči a dětmi, postavením dětí v porozchodové situaci, s dopadem na jejich vzájemný styk s rodiči. V následujícím textu se budu věnovat roli odcházejícího rodiče ze společné domácnosti. Dalším tématem budou možné úpravy styku a pomoc zainteresovaných institucí (krizová centra, OSPOD). V neposlední řadě zaměřím pozornost na nového otce a novou matku v doplněných rodinách. Všechny kapitoly jsou podloženy legislativní úpravou ve vztahu k dítěti.

Nedílnou součástí mé bakalářské práce bude kvantitativní šetření. Bude se týkat případů rozcházejících se rodičů, u kterých byla soudně upravena rodičovská zodpovědnost k jejich nezletilým dětem, po nabytí právní moci rozsudku. Šetření bude probíhat sběrem dat od roku 2003, kdy zanikly okresní úřady a sociálně-právní ochranou dětí byly pověřeny obce s rozšířenou působností. V této práci se budu zabývat konkrétně případy nezletilých dětí, které mají trvalý pobyt v územní působnosti Městského úřadu Hlučín a jeho přilehlých obcí, který vykonává tuto činnost v přenesené působnosti státu.

Nejdříve popíši metodologii šetření, na kterou bude navazovat vlastní šetření. V první části svého šetření zjistím podle uvedených kritérií, kolik rodin žádá ihned při úpravě rodičovské zodpovědnosti o soudní úpravu styku. V druhé části zjistím, kolik rodin z uvedeného vzorku je schopno a ochotno vzájemně s druhým rodičem komunikovat a umožnit mu kontakt s dítětem bez zásahu zainteresovaných institucí a bez soudní úpravy styku. Ve třetí části, jaký počet rodin a po jaké době vyhledá pomoc zainteresovaných institucí. Ty jsou připraveny dle vlastní specifikace poskytnout pomoc v navázání komunikace mezi rodiči v zájmu dítěte a nastartování procesu normalizace jejich vztahu, který má přímé dopady na vývoj nezletilého dítěte. Cílem těchto sezení je probrat možnosti styku druhého rodiče s dítětem bez vzájemného napadání a osočování. To všechno s ohledem na to, že se rodiče rozcházejí a vztahy v rodině se přeskupují. Ve čtvrté části budu zjišťovat, kolik rodin a po jaké době bude následně žádat o soudní úpravu styku.

Cílem mého šetření bude ověřit hypotézu, že se v posledních letech zvyšuje počet rodičů, kteří žádají o soudní úpravu styku s dítětem (ihned nebo později po úpravě rodičovské

zodpovědnosti). Údaje získané ze spisové dokumentace orgánu sociálně-právní ochrany dětí, se kterými budu pracovat, tuto hypotézu buď potvrdí nebo vyvrátí.

Závěrem se budu zabývat skutečnostmi vyplývajícími z mého šetření a možnostmi zlepšení průběhu těchto krizových situací, případně možnostmi jejich předcházení.

1. Rodina

Tuto kapitolu jsem zde zařadila jako prvotní z důvodu, že veškeré strasti týkající se odloučení dětí od svých rodičů probíhají právě tady, v rodině.

Rodina je základní společenská skupina, jedná se o společenský útvar s poměrně trvalými speciálními vazbami, s určitými pravidly, existuje v ní vzájemná závislost, případně soudržnost, jednotlivým členům jsou předepsány určité role.³

Rodina má zvláštní atmosféru. Působení všech jejích členů a vzájemný styk, vše, co se tam odehrává, je po celou dobu trvání tohoto uskupení zabarveno citově.⁴

Jednou z hlavních věcí, kterou by měla rodina poskytnout svým členům, zvláště dítěti, je uspokojení důležitého lidského přání, doslova potřeby. Říká se tomu „touha po vřelé odezvě“. Každé dítě potřebuje být chtěno, pochopeno, oceněno a milováno.⁵

Rodina je a zůstává, přes všechny dlouhodobé i pomíjivé proměny své vnější formy, prostředím klíčovým pro vývoj dětí.⁶

1.1 Význam a smysl rodiny

Rodina odedávna existuje především proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Je biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti. Je prvním a závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Orientuje dítě na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory. Osobní, vysoká angažovanost a zaujetí rodičů na osudu svých dětí je dnes považována za nepostradatelnou podmínku zdravého

³ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1.vyd. Praha: SPN, 1987, s. 37

⁴ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1.vyd. Praha: SPN, 1987, s. 20

⁵ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1.vyd. Praha: SPN, 1987, s. 20

⁶ BAKALÁŘ, E. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1.vyd. Praha: Karolinum 2006, s. 7

duševního i tělesného vývoje dítěte. Rovněž bezpečí domova jako stabilního a chráněného prostředí může dítěti nezastupitelně poskytnout jen rodina.⁷

Podle mne je rodina přirozeným prostředím pro děti a pro jejich šťastný život a příznivý vývoj, přičemž takovou rodinou se samozřejmě rozumí dobře fungující rodina. Rodiče dětí mají prioritní a společnou odpovědnost za jejich výchovu a péči o ně a to i v případě, že již spolu nechtějí žít jako manželé nebo jako partneři. Každý z rodičů by si měl uvědomit, že jeho dítě ke šťastnému dětství potřebuje mámu i tátu, potřebuje jejich pohlázení, vedení, ale i pokárání, potřebuje i širší rodinu. Rodinně právní vztahy jsou velmi křehké a je třeba je pěstovat a chránit.

Biologická rozdílnost mužů a žen je podmínkou dobrého fungování rodiny. Děti, o které pečují oba rodiče, jsou ve výhodě proti jiným dětem, které byly odkázány jen na mateřskou, či otcovskou péči.⁸

Z mé vlastní zkušenosti matky vím, že dítě potřebuje ke svému zdravému vývoji jak vzor matky, tak neméně i vzor otce. Tyto základní vzorce chování pak na základě imitačního učení začíná nejprve používat ve vztahu k lidem, kteří jsou uvnitř rodiny, posléze i k lidem z vnějšího okolí.

Pod pojmem rodina existuje dogma, že ji tvoří otec, matka a jejich děti. Tohle tvrzení však není pravda. Existují vědecké odhady, že v populaci tvoří úplné rodiny pouze pětinu všech domácností. Většinu tvoří lidé, kteří žijí sami nebo pouze s dítětem bez partnera.⁹

Ve své bakalářské práci se budu zabývat rodinou neúplnou, kterou tvoří jeden z rodičů a děti, tak i rodinou doplněnou o nového otce či matku. Budu sledovat rodinu v době po rozchodu, která ukáže přístup rodičů ke svým dětem.

1.2 Rodina v minulosti

Z minulosti našich prarodičů je všeobecně známo, že rozchody rodičů bývaly věcí velmi výjimečnou. Důvodem byla ekonomická závislost ženy na partnerovi a dále netolerance společnosti k těmto rozhodům. Žena, která výjimečně opustila otce dítěte, byla svým okolím

⁷ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 8

⁸ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 13

⁹ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 74

zavrhována a vyštována na okraj společnosti. Neexistovala sociální záchranná síť, jak ji známe dnes, žena, která se přesto pro odchod z rodiny rozhodla, byla dána v plén milodarům buďto církevních spolků nebo náhodných zámožných sponzorů. Nejstarší organizovanou pomoc potřebným, čili těm, kdo potřebovali obživu, poskytovala u nás církev. Postupně se tato péče stala předmětem činnosti náboženských obcí řeholních řádů a jejich klášterů.¹⁰

Mám za to, že byly za těchto okolností nejvíce postiženy děti, narozené z těchto svazků. Nedostávalo se jim pomoci sociálních pracovníků ani psychologů či jiných odborníků, aby tato vzniklá rodinná krize nezanechala na nich trvalé stopy.

V dobách, kdy otec míval výsadní postavení a choval se většinou autokraticky, se zdálo, že konflikty nejsou. Stávalo se tak proto, že partnerka měla k manželovi a otci rodiny respekt, nedovedla se ozvat, nemohla říci své mínění, nebyla schopna hájit své zájmy, ani nemohla říci svůj vlastní názor. Rozchodem a přechodem k demokratické formě rodiny najednou začaly na povrch vyplouvat dříve utajované střety.¹¹

Postupné osvobozování žen od ubíjejících domácích prací se neuskutečňovalo ani v 60. letech minulého století. Zaměstnanost žen strmě stoupala a naplňovala potřeby budovaného průmyslu. Dosáhla téměř úplné zaměstnanosti žen v tzv. produktivním věku. Práce v domácnosti však pro ženy zůstávala dál pověstnou druhou směnou. Vysoká zaměstnanost žen byl nutná i ekonomicky – rodina nemohla vystačit jen s jedním příjmem.¹²

1.3 Rodina dnes

Pro dnešní dobu jsou příznačné určité trendy týkající se rodin. Jedná se zejména o odkládání sňatků a rození dětí v pozdějším věku, zakládání rodin neformálně, bez legálního sňatku, zvyšování míry rozchodů a omezování počtu dětí v rodině.¹³

Role mužů a žen se ve veřejné sféře vyrovnávají. Žena je dnes schopna se sama uživit, sama vychovávat dítě.¹⁴

¹⁰ MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007, s. 111

¹¹ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1.vyd. Praha: Grada, 2001, s. 8

¹² MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 34

¹³ MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 30

¹⁴ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 32

Současná česká rodina je rodinou zaměstnané ženy. Zaměstnání ženy je pro většinu rodin stále ještě ekonomickou nutností, málokterá rodina by dnes vystačila s jedním platem. Žena je u nás přetížena souběžnými požadavky práce a domácnosti. Je v rodině častěji nespokojena než muž a častěji také dává podnět k rozchodu.¹⁵

1.4 Rodičovství a rodičovská zodpovědnost

Společně vychovávat svoje děti, pečovat o ně a plnit vyživovací povinnost je především morální povinností obou rodičů a nezáleží na tom, zda rodiče jsou manželé nebo nesezdání partneři.

Práva dětí jsou zakotvena v mnoha mezinárodních dokumentech a také v naší české legislativě.

Pro lepší pochopení problematiky čtenářem se budu nejprve zabývat platnou legislativou. Ta je opěrnou zdí pro zdárný vývoj každého dítěte. Je nastavena tak, že jej také chrání v případech kolize rodičů.

„Sociálně-právní ochrana dětí, jako odvětví veřejného práva, má v České republice své poslání, které je stvrzeno mnoha zákony a mezinárodními dokumenty a z pohledu ústavních principů, zejména Listinou základních práv a svobod a Úmluvou o právech dítěte.“¹⁶

Tato úmluva hovoří, že „ve Všeobecné deklaraci lidských práv Spojené národy prohlásily, že dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc, přesvědčeny, že rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, uznávající, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění.“¹⁷

Dle Úmluvy o právech dítěte – čl. 9 odst. 3 – „státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.“

¹⁵ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2.vyd. Praha:Sociologické nakladatelství, 1997, s. 35

¹⁶ NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 3.vyd. Praha: Linde, 2007, s. 7

¹⁷ *Úmluva o právech dítěte*.

Článek 18 Úmluvy o právech dítěte č. 104/1991 Sb., stanoví zásadu, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí být přitom zájem dítěte.

Souhrnně tedy ochrana dítěte zahrnuje garanci rozsáhlého souboru práv a jeho oprávněných zájmů. Stěžejními právními předpisy jsou Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Dle § 5, zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů je předním hlediskem sociálně-právní ochrany zájem a blaho dítěte.

Zájem dítěte je však třeba posuzovat nejen z hlediska momentální citové orientace dítěte, ale zejména z hlediska jeho dlouhodobého zdravého psychického vývoje.¹⁸

Pro vztahy mezi rodiči a dětmi je základem rodičovská zodpovědnost, kterou zákon o rodině definuje jako souhrn práv a povinností rodičů při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, dále při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění.¹⁹

Jak bude v dalším textu uvedeno, v případě rozchodu rodičů je nutno soudně upravit poměry k dítěti, to znamená, svěřeni dítěte do péče jednoho z nich, případně svěřeni dítěte do jejich společné nebo střídavé péče.

Na tomto místě stručně objasním předchozí pojmy. Dle § 26 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, je uvedeno, že pokud jsou oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může jim soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé péče rodičů, za předpokladu, že je to v zájmu dítěte a budu-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.

O společné péči hovoříme, když se budou rodiče starat o dítě po rozchodu v jediném výchovném (domácím) prostředí, to obvykle znamená, že budou společně bydlet v jednom bytě. O střídavou výchovu půjde, když bude o dítě pečovat střídavě v určitých časových intervalech jeden z rodičů. Hlavním předpokladem pro rozhodnutí takového typu bude souhlas všech, to znamená rodičů a rovněž vyjádření samotného dítěte. V těchto případech je

¹⁸ MOTEJL, O. a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Rodina a dítě*. Praha: ASPI 2007, s. 14

¹⁹ § 31, odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

velice nutné, aby rodiče společně dokázali komunikovat, spolupracovat a nezatahovali dítě do svých problémů.²⁰

„Při rozhodování o svěřením dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů. Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.“²¹

„Rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení soudu.“²²

Je třeba si uvědomit, že spolu se svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů nezaniká ani rodičovská zodpovědnost, ani právo druhého rodiče na styk s dítětem. Dítě má právo na styk s oběma rodiči. To znamená, že rodič, který nežije s dítětem ve společné domácnosti, má právo podílet se na výchově svého dítěte, a to pokud možno v co nejširším rozsahu. Informovat se ve škole na prospěch a chování dítěte, informovat se u lékaře na jeho zdravotní stav. Rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, má povinnost druhého rodiče v zásadních věcech týkajících se dítěte informovat, neboť rodiče jsou ti, kteří společně rozhodují o důležitých věcech týkajících se výchovy.²³

V případech, kdy rodiče žádají soud o úpravu rodičovské zodpovědnosti, o úpravu styku, je nutné pro tato řízení ustanovit dítěti opatrovníka, aby hájil zájmy nezletilého, neboť rodiče mají mezi sebou kolizi (spor) a není zaručeno, že budou vždy jednat v zájmu dítěte.

Dle § 37 zákona č.94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů nemůže žádný z rodičů zastoupit své dítě, jde-li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů

²⁰ §26, komentář, zákona č.94/1963., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. s. 33-34

²¹ § 31, odst. 4 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

²² § 26, odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

²³ MOTEJL, O. a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Rodina a dítě*. Praha: ASPI 2007, s. 33-34

mezi rodičem a dítětem. V tomto případě ustanoví soud dítěti opatrovníka, který bude dítě v řízení nebo při určitém úkonu zastupovat. Tímto opatrovníkem zpravidla ustanoví orgán vykonávající sociálně-právní ochranu dětí (dále jen OSPOD).

Ustanovení § 31 odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, ukládá soudu povinnost zjistit názor dítěte, jestliže je dítě s ohledem na stupeň svého vývoje schopno vytvořit si vlastní názor. Rovněž dle čl. 19 Úmluvy o právech dítěte č. 104/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, se jeho názorům přikládá patřičná pozornost, odpovídající věku a úrovni vývoje.

Názor nezletilého dítěte se v praxi většinou zjišťuje prostřednictvím pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí (kolizního opatrovníka) příslušného úřadu, v jehož působnosti má nezletilý bydliště, který je jimi posléze prezentován u soudu.

Jeho styk s rodičem může být uskutečňován, i když byl rodič zbaven nebo omezen rodičovské zodpovědnosti. Mám za to, že je potřebné blíže tuto problematiku osvětlit.

Pokud jde o právo rodiče na styk s dítětem, zůstává toto zachováno i v případě, kdy došlo k omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti k dítěti, pokud soud nevysloví současně s tímto rozhodnutím zákaz styku rodiče s dítětem. Zbavení rodičovské zodpovědnosti znamená odebrání možnosti dítě vychovávat a pečovat o ně, zastupovat ho a spravovat jeho majetek. Neznamená však automaticky úplné přerušení kontaktu s rodičem. Stejně tak při zbavení rodičovské zodpovědnosti nezaniká vyživovací povinnost rodiče k dítěti a právo dítěte po zemřelém rodiči dědit, stejně jako nezaniká psychologická vazba mezi rodičem a dítětem. Nejde tedy o zbavení rodičovství, tj. zbavení rodiče všech jeho práv vůči dítěti, vymazání příbuzenství a vzájemných citových vztahů. Ty existují nezávisle na právním institutu rodičovské zodpovědnosti. Právo styku rodiče s dítětem se tak nevyčerpává v institutu rodičovské zodpovědnosti.²⁴

„Jestliže je to nutné v zájmu dítěte, soud styk dítěte s rodičem omezí nebo jej i zakáže.“²⁵

Rozchodem partnerů nastala změna, skončilo partnerství, ale dále přetrvává rodičovství. Nová situace vyžaduje čas na stabilizaci v oblasti emocí, nového života rodičů a nového způsobu fungování rodičů. Základní stavební kameny nového rodičovského fungování jsou položeny

²⁴ MOTEJL, O. a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Rodina a dítě*. Praha: ASPI 2007, s. 46

²⁵ § 27, odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

jednak rozsudkem o svěřeni dítěte do péče a ochotou rodičů spolupracovat při výchově a péči o děti, bez ohledu na to, co se stalo v jejich partnerství. Budoucí fungování bude výrazně ovlivňovat komunikace a spolupráce rodičů a bude se lišit podle toho, zda je dítě svěřeno do péče matky, otce nebo do jejich společné či střídavé péče. Pokud přetrvávají příliš silné emoce, které odvádí od praktických řešení problémů ke zraňování a obviňování, je tato situace nepříjemná pro rodiče a nebezpečná pro děti. Bezpečí dětí je odpovědností rodičů. V těchto případech může s domluvou pomoci mediátor, rodinný poradce či terapeut. Dohody o styku s dítětem mohou po čase přestat vyhovovat vývoji dítěte a situaci. Pokud mezi rodiči po rozchodu funguje komunikace a spolupráce, nebývá problém vzniklé situace řešit a přizpůsobovat dohody potřebám a růstu dítěte.²⁶

Jakákoliv právní legislativa nezaručí dítěti jeho zdravý vývoj. Rozchod rodičů je bohužel jedním z ohrožujících hledisek jeho žádoucího vývoje. Touto problematikou se budu zabývat v následující kapitole.

²⁶ POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1.vyd. Praha: Grada, 2009, s. 155-156

2. Rozchod rodičů

V této kapitole se budu věnovat jedné z nejvíce stresujících situací v životě dítěte. V tomto čase se dovídá, že tatínek s maminkou se už nemají rádi a jeden z nich bude bydlet jinde. V těchto chvílích, kdy prožívá mnohdy šťastné dětství, padá na něj kus skály.

Rozchod partnerů a tím pádem rozpad rodiny jsou nejhorší období nejen pro přímé účastníky, ale velmi často také pro širokou rodinu. Hrají tady roli aspekty sociální, etické, právní, emoční a nejdůležitější – psychologické. Je to období, kdy jsou účastníci zasaženi stresem a frustrací důležitých lidských potřeb.

Rozchodem je kromě rodičů frustrováno i každé dítě, které bylo rozcházejícími se dospělými až do té doby společně vychovááno. Po rozchodu rodičů je u nás v posledních letech 90% dětí svěřováno do péče matkám, 8% otcům, zbytek připadá na svěření jiné osobě, v minimální míře do společné či střídavé výchovy.²⁷

Automatické svěřování dětí matkám vyplývá z převládajících stereotypů a tradičních představ o mateřské a otcovské roli, které vesměs sdílejí soudci zabývající se rodinným právem, pracovníci rozhodující o zájmu dítěte a v neposlední řadě i mnozí sami rodiče, kteří ve shodě s těmito stereotypy ani neuvažují o jiném uspořádání. Vycházejí z toho, že v úplných rodinách to jsou většinou právě matky, které zastávají každodenní úkony spojené s péčí o děti a jsou dětem spíše k dispozici. Mnoho mužů nežádá o výhradní či střídavou výchovu svých dětí, protože ani nevědí, že taková možnost existuje, nebo mnohdy nevěří, že by mohli uspět.²⁸

V minulosti byl prosazován názor, že pouze matka dokáže adekvátně reagovat na potřeby dítěte s tím, že se stále předpokládalo, že vztah matky k dítěti je výlučný, nenahraditelný a jedinečný. Také z velké části instinktivní. Význam otce byl v minulosti výrazně podceňován. Odtud pramení tzv. kult mateřství. Je založen na dvou základních předpokladech, a to že ženy jsou lepšími rodiči než muži a matky jsou pro děti důležitější než otcové.²⁹

²⁷ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 57-61

²⁸ DUDOVÁ, R. *Co znamená rozvod pro ženy a co pro muže*. In: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu/> ze dne 24.8.2010

²⁹ SEDLÁČEK, L., PLESKOVÁ, K. *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí, 2008, s. 28-29

Do výchovy otců jsou svěřovány děti v rozmezí 5-8 % případů, otcové o ně sice žádají méně často než matky, nezanedbatelné procento otců však neuspěje. Otcové si právem stěžují na diskriminaci, zřídka ji však rozpoznávají jako součást genderových stereotypů, které v tomto případě znevýhodňují muže proti ženám.³⁰

Rozchodem všechna spojení, jež různé složky osobnosti muže a ženy mezi sebou v době partnerství navázaly, zanikají, nebo jsou dlouhodobě poškozena. Dítě se často stává předmětem souboje mezi „žalujícím a žalovaným“. Do situace se potom musí vložit soud jako vyšší autorita, která má objektivně posoudit zájem dítěte a pak jej svěřit do výchovy jednomu z dospělých a upravit styk s dítětem druhému rodiči. Jaký je zájem dítěte ve skutečnosti, zjišťuje pracovník sociálně-právní ochrany dětí a znalci.³¹

Dle § 25 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, u rodičů, kteří byli sezdáni, nelze manželství rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení podle § 176 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

2.1 Aspekty rozchodu

Domnívám se, že rozchod je složitý proces začínající neporozuměním ve vzájemném soužití partnerů. V neochotě respektovat názor druhého partnera je počátek krize vztahu. V mnoha svazcích partnerů nedokážou rozpoznat hranici, za kterou už dochází k devastaci vzájemných vztahů. Manželství a partnerství jsou tak provázané, že se dotýkají jak materiálních, tak emocionálních rovin a zasahují hluboko do života všech zúčastněných.

2.1.1 Materiální rovina

Muži jsou mnohdy po rozchodu zvýhodněni ekonomicky, ženy jsou zpravidla zvýhodňovány v oblasti porozchodové péče o děti. Muži rozchodem zpravidla ekonomicky neztrácejí, zato ale v mnoha případech ztrácejí rodinu a pocit domova. Ženy si sice uchovávají každodenní kontakt se svými dětmi, ale mnohdy mají značné problémy sebe a své děti adekvátně materiálně zajistit. Při partnerském rozchodu pak dochází nejčastěji k přechodu z modelu

³⁰ GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie, systemické a narativní přístupy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, s. 84

³¹ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 61

rodiny se dvěma příjmy, kde žena vydělávala méně než její partner a vedle své profesní aktivity pečovala o děti a domácnost, na model rodiny s jedním příjmem, kde žena sama žíví rodinu a zároveň na jejích bedrech spočívá celá péče o děti. Navíc je mnohdy vzhledem ke svému pohlaví znevýhodněna na pracovním trhu. V důsledku toho se samotné matky s dětmi stávají významnou skupinou ohroženou chudobou a nízkou životní úrovní.³²

2.1.2 Emocionální rovina

Rozchod probíhá v klidu pro všechny zúčastněné – matku, otce a dítě – v případě, že dojde k oddělení partnerství a přitom zůstává zachován rodičovský vztah. Ten se stane na partnerství nezávislý. To je ovšem ideální stav. V době, kdy jsou porozchodové emoce velmi silné, není tento stav běžný. Rodiče jsou schopni se tomuto ideálu přiblížit díky tomu, že jsou pro ně jejich děti opravdu důležité, mají je rádi a nechtějí je zatěžovat a zraňovat problémy svého nevydařeného partnerství.³³

Jestliže konflikt pokračuje i po rozchodu, trvá-li napětí a jeden i druhý rodič popouzejí nebo podplácejí dítě, pak hrozí nebezpečí nepřiměřené psychické zátěže dítěte. Následky se promítají do dalšího jeho vývoje, jsou pak hlubší a trvalejší. Co však je horší, mohou se projevit až mnohem později – až si toto dítě bude hledat vlastního životního partnera, až se bude chtít zamilovat, až bude zakládat vlastní rodinu, až bude vychovávat vlastní děti.³⁴

V této kapitole jsem se zabývala rozchodem rodičů a jeho aspekty. Mám za to, že hlavní roli zde hraje emocionální rovina, která působí všem zúčastněným veliký stres. Nikdo v době, kdy se rodiče rozhodnou, že spolu nechtějí žít, obvykle neřeší věci materiální, ty přicházejí na pořad následně. Nejvíce aktuální jsou většinou citové rány. Nedá se od nich odmyslet, pronásledují všechny zúčastněné neustále. Projevují se také velmi rychle v jejich chování. Vysledovala jsem, že materiální aspekty nastupují v okamžiku, kdy je jasné, že je rozchod nevyhnutelný a bude třeba žít dále.

Mnohdy je nečekané a překvapující chování dětí na nastálou situaci. V následující kapitole se budu věnovat dopadům rozchodu na dítě, které obvykle není na tuto šokovou situaci

³² DUDOVÁ, R. *Co znamená rozvod pro ženy a co pro muže*. In: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu/> ze dne 24.8.2010

³³ POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1.vyd. Praha: Grada, 2009, s.39

³⁴ MATĚJČEK, Z, DYTRYCH, Z. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. 1.vyd. Praha: HŠH, 1992, s. 5

připraveno. Paradoxně však může být v některých případech rozchod rodičů pro dítě vítaným vysvobozením.

3. Dopady rozchodu rodičů na dítě

Pro dítě je rozchod rodičů velmi náročnou situací. Mnohdy se rodiče, zejména malých dětí, mylně domnívají, že se jejich dětí rozchod nedotýká. Zkušenosti dětských psychologů ovšem říkají, že rozchod se dítěte, až na malé výjimky, dotýká vždy, i když malého dítěte jinak než velkého. Je těžko představitelné, že by dítě rodinný rozvrat, napětí a odchod jednoho z rodičů nijak nevnímalo. Když se dítě nehroučí, nepláče, nedělá scény, neznamená to přece, že by rozchodem netrpělo. Rodiče jsou v té době zpravidla tak zaujati svými problémy, na dítě mají méně času, jsou k němu a jeho potřebám většinou méně vnímaví.³⁵

Větší dítě obvykle prožívá pocity viny. Téměř nikdy se ho nepodaří udržet mimo dosah rodičovských konfliktů. Ocítá se v situaci konfliktu loajalít vůči nejdůležitějším osobám svého života. Potřebuje a chce mít u sebe oba rodiče. Konflikt patří mezi ty nejhůře řešitelné: obvykle všechny alternativy, které rodiče před dítě staví, znamenají hrozbu ztráty nebo přímo ztrátu pro dítě. Odchod jednoho z rodičů z domova – v naprosté většině případů otce – je těžkou ztrátou jak pro děvče, tak pro chlapce. Absence muže je mimo jiné absencí možnosti učít se vlastní pohlavní roli tím nejpřirozenějším způsobem.³⁶

Po rozchodu rodičů by se zvýšená pozornost měla vždy zaměřit na děti. Tyto mají pocity zavržení, trpí depresemi, upadají do zmatku, vytvářejí si své hypotézy vysvětlující rozpad manželství rodičů. Mnohdy se staví nekriticky po boku jednoho z rodičů a vůči druhému zaujímají nepřátelský postoj.³⁷

Mám vysledováno, že rozpad rodiny je pro všechny zúčastněné, jak rodiče, tak zejména pro děti, bolestnou zkušeností. Zatím co u rodičů dochází k postupné degradaci vztahů a citově a emocionálně se na rozchod připravují (byť mnohdy jen podvědomě), u dítěte se v drtivé většině jedná o šokovou situaci, kdy je postaveno před hotovou věc. Jemu se takové informace zpracovávají daleko hůře než dospělým rodičům. Navíc vesměs miluje oba rodiče stejně. A v takovéto situaci se dovídá, že s jedním rodičem bude žít, druhý od něj odejde.

³⁵ MATĚJČEK, Z, DYTRYCH, Z. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. 1.vyd. Praha: H&H, 1992, s. 4

³⁶ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005, s. 65-66

³⁷ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 121

Děti jsou na svých rodičích závislé materiálně i psychicky. Míra závislosti záleží na věku a zdravotním stavu dítěte. Rozpad rodiny dětem přináší ztráty a změny, se kterými se potřebují vyrovnat, potřebují k tomu podporu a ochranu. Mnohdy je tato situace velmi náročná, neboť rodiče jsou vesměs plni emocí a nestability. Pro děti je také nebezpečné, pokud se cítí provinile za rozpad rodiny, či za svůj vztah s druhým rodičem a potřeby vůči němu. Potřebuje ujistit, že rozchod je věcí dospělých, že za něj nemůže a že i nadále může mít dobrý vztah s oběma rodiči.³⁸

Jednou z nejvážnějších komplikací rozchodu je pro dítě odcizení s druhým rodičem. Může mít různou intenzitu, od odmítání až po zavržení, které zůstává v nejtěžších případech i celoživotní. Tato situace je pro dítě hluboce traumatizující. Představuje pro něj závažnou ztrátu, nenasycení potřeb, které má přirozeně vůči odcizenému rodiči. Dítě si vytváří neadekvátní závěry, že za problémy rodičů může, že když bude mít někoho rádo, ztratí ho, apod. Takové závěry mají na dítě velký vliv a způsobují problémy v jeho psychickém i sociálním vývoji a obvykle se naplno projeví až v jeho dospělosti, při vytváření vztahů s partnerem či jeho vlastním dítětem.³⁹

Vzhledem k závažnosti této problematiky se jí budu blíže věnovat v závěru této kapitoly.

„Děti vychovávané jen jedním z rodičů (v naprosté většině matkou), mají podle mezinárodních srovnávacích studií, jež jsou dnes k dispozici, horší výsledky ve škole, více zdravotních a psychických problémů a také více střetů se zákonem než děti ze srovnatelné socioekonomické vrstvy, které vyrůstají s oběma rodiči.“⁴⁰

Dle mého názoru se zúčastnění mnohdy ocitají v začarovaném kruhu. Někteří rodiče mohou v důsledku stresových situací spojených s odchodem partnera změnit své výchovné postoje, je oslabena jejich autorita, podléhají emocím. Je známo, že i ve funkční rodině děti zkoušejí, kam při svém jednání a chování mohou zajít. Krizové situace v rodině na jejich chování působí jako zesilovač. Tomuto zajímavému aspektu se budu věnovat v následujícím textu.

³⁸ POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 40

³⁹ POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 41

⁴⁰ MATĚJČEK, Z, DYTRYCH, Z. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. 1. vyd. Praha: H&H, 1992, s. 32

3.1 Změna hranic výchovy

Někteří rodiče se cítí odpovědní za to, co nastalo, berou na sebe až nezdravě hodně odpovědnosti ve vztahu k dítěti. Mohou mu příliš pomáhat nebo mu umetat cestičky životem, aby kompenzovali porozchodovou bolest. Pro rodiče, kteří trpí nadměrnými pocity viny, je těžké dávat dítěti zdravé hranice v běžných domácích konfliktech. Ustupují v situacích, ve kterých děti potřebují, aby byli pevní. Mohou v nich vyvolávat pocit moci, že ony jsou ty, kdo řídí chod domácnosti. Mohou v dětech vyvolávat zkreslené představy o tom, co je a není jejich odpovědnost.⁴¹

Někdy rodiče trpí dlouhodobě pocity viny a v zoufalství se pak někdy snaží tlačit své dítě k tomu, aby bylo bezproblémové. Dítě se obvykle snaží rodičům vyhovět a splnit nespílitelný úkol, být dokonalé. Snaží se své problémy skrýt, nebo řešit samo, aby rodiče ochránilo před bolestí, nebo aby ho nepodráždilo. V těchto případech nejsou vzácností následné neurózy.⁴²

Rodič, který dítě nemá v péči, někdy kompenzuje pocity viny drahými dárky či příjemnými zážitky. Snaží se mu nekazit drahocenný krátký čas, který spolu tráví, učením nebo jinými povinnostmi. Tento způsob může signalizovat dítěti falešnou zprávu o tom, že učení a práce nejsou důležité. Když pak rodič, který jej má ve své péči, vyžaduje plnění těchto úkolů, může to v dítěti vyvolávat zmatek a odpor.⁴³

Pokud jsou rodiče tzv. ve válce, problémy dětí se dají dobře zneužít. Každý problém dítěte se může stát nábojem do zbraně druhého rodiče, který zpochybňuje výchovu toho prvního. Bohužel tato zbraň nemíří jen na druhého rodiče, ale často také na dítě.⁴⁴

Sociální pracovníci všech zainteresovaných institucí, kteří v krizových situacích přicházejí s těmito rodiči do styku (oddělení sociálně-právní ochrany dětí, pracovníci FOD, krizových center) se často setkávají s rodiči, kteří souběžně projevují veliký zájem o výchovu a zdravý vývoj svého dítěte, ovšem mezi sebou nedokážou komunikovat, preferují svou vizi výchovy a jen s nelibostí přijímají jakákoliv jiná rozhodnutí svého bývalého partnera. Tady je veliká třecí plocha, která možné dobře míněné úmysly hatí a přesouvá je do roviny konfliktu

⁴¹ POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 114-115

⁴² POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 115-116

⁴³ POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 115

⁴⁴ POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 117

s druhým rodičem. Mnohdy začínají soupeřit o náklonnost svých potomků a o to, kdo má na jejich výchovu ten rozhodující vliv. Je velmi těžké pro dítě ve vývoji, které nemá přehled, jak se věci skutečně mají, rozhodnout se, kterému z rodičů má věřit, které životní názory rodiče má přijmout za své a které odmítnout. Velmi často se tento vnitřní konflikt dítěte odráží na jeho psychickém a někdy i fyzickém vývoji. Děti takovýchto rodičů stojí mezi dvěma zneprátenými rodičovskými světy. Ocitají se v situaci vnitřního konfliktu, musí se neustále rozhodovat mezi oběma rodiči, takřka jim dělat rozhodčího. Mohou trpět například tím, že cítí loajalitu k matce, ale zároveň se chtějí vídat s otcem, ale pro jejich matku je otec stále nepřítelem.⁴⁵

Vzhledem ke konfliktní povaze samotného rozchodu a degradaci vztahů mezi bývalými partnery ale častěji dochází k tomu, že rodiče přestávají být schopni komunikovat a důvěřovat jeden druhému a začínají soupeřit o náklonnost dětí a zejména o vliv na jejich výchovu. Rodičovství po rozchodu se pak stává předmětem mocenských střetů.⁴⁶

V případě, že konflikt rodičů pokračuje i po rozchodu a nadále trvá napětí, nebo jejich vzájemné popouzení proti sobě, či podplácení dítěte, může mít takové chování rodičů dalekosáhlé následky do budoucna, zvláště v době, kdy si dítě bude hledat svého životního partnera, zakládat rodinu a vychovávat vlastní děti.⁴⁷

Trvají-li neshody rodičů i po rozchodu, prožívá dítě zákonitě silné vnitřní napětí, které je pak úrodnou půdou pro neurotické potíže, poruchy chování a jiné nepříznivé komplikace ve vývoji jeho osobnosti.⁴⁸

V situaci po rozchodu partnerů může nastat problém, kdy se dítě stane důvěrníkem pro rodiče, který mu svěřuje svoji bolest, stesky na bývalého partnera, bezradnost z nezvládnání života, nebo když se na dítě přesune velká odpovědnost za sourozence. Musí potlačit své pocity ztráty a některé své dětské potřeby. Komplikuje to vztah s druhým rodičem, pro dítě je to velký konflikt a velká zátěž. Hrozí mu rovněž, že bude podobně fungovat ve vztazích v dospělosti, kdy se bude starat o druhé, potlačovat vlastní potřeby a trpět jejich nenasycením,

⁴⁵ DUDOVÁ, R. *Co znamená rozvod pro ženy a co pro muže*. In: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu/> ze dne 24.8.2010

⁴⁶ DUDOVÁ, R. *Otcovství po rozvodu..* In: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu/> ze dne 24.8.2010

⁴⁷ MATĚJČEK, Z, DYTRYCH, Z. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. 1. vyd. Praha: HŠH, 1992, s. 5

⁴⁸ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 7

což bývá zdrojem velkých problémů. Rodiče by měli dítě chránit před takovými konflikty a starostmi, měli by své problémy řešit s dospělými, ale ne s dítětem.⁴⁹

3.2 Postavení dítěte po rozchodu rodičů

Není-li uvedeno jinak, může se dítě ocitnout po rozchodu svých rodičů v několika nových životních situacích⁵⁰:

- Přijatelnou variantou pro něj je situace, když je rodiči informováno o rozchodu a ujištěno, že kontakt s oběma bude v budoucnu zachován. Rodičům se daří nevtahovat dítě do svého rozchodového traumatu (nepomlouvají toho druhého, neútočí na něho). Rodiče sice dítě slovně nepopouzejí jeden proti druhému, ale mohou nevědomky neverbálně zkoušet získávat dítě na svou stranu. Nicméně je ušetřeno nutnosti demonstrovat loajalitu k některému z rodičů. To představuje pravděpodobně nejlepší možnou variantu vztahu rozcházejících se rodičů a jejich dítěte.
- Někdy se dítě stává stéblem poslední naděje. Rodič, který se nemůže s rozchodem smířit, kontaktuje toho druhého vždy, když je s dítětem něco v nepořádku (špatné známky ve škole, výchovné problémy). S druhým rodičem pak dlouze debatuje o těchto problémech a snaží se o navození vstřícné atmosféry. Za předpokladu, že se rodiče nehádají, umí spolu komunikovat, je tato situace pro dítě prospěšná, vidí, že oba rodiče mají o něho zájem.
- V dalším případě se dítě ocitá v roli prostředníka. Rodiče si navzájem přes dítě předávají zprávy, komunikují. Záměrem je zjištění, co se doma děje, s kým se rodič stýká apod. Dítěti je obvykle zpočátku tato role málo příjemná, ale může si na ni zvyknout, může ji začít využívat ve svůj prospěch.
- Je známo, že se v některých případech dítě stává pro rodiče, se kterým vyrůstá, náhradním partnerem. Tento se mu svěřuje se svými problémy, konzultuje s ním všechna závažná rozhodnutí. Dítě s partnerským vztahem k rodiči se přirozeně stává překážkou pro navázání vztahu rodiče k novému partnerovi. Některým dětem pozice toho, kdo rozhoduje, byť bez životních zkušeností, vyhovuje a posiluje jeho ego.

⁴⁹ POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 157

⁵⁰ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 66-67

Snaha rodiče, který si chce najít nového životního partnera, může být pro dítě v jeho pozici ohrožující. Naopak, pro většinu dětí je opuštění jejich dětského světa traumatizující. Neumějí snahy svého rodiče, který jim chce neuváženě předat mnohá rozhodování, uchopit. Tato situace je pro ně velmi zatěžující, neboť je nutí orientovat se v problematice světa dospělých.

- Bohužel, stávají se případy, že jsou rodiče natolik pohlaceni svými problémy, případně vyřizováním starých vzájemných účtů, že se o dítě přestávají zajímat, dítě je zanedbáváno. U starších dětí může vlivem toho, že nejsou pod dohledem svých rodičů, docházet i k různým formám sociálně patologického chování.
- V dalších případech rodiče vědomě nebo nevědomě používají dítě v dramatickém období rozchodu jako hromosvod. Dítě se stává obětí, na kterou se svalují veškeré příčiny rozpadu rodiny, se kterými však fakticky nemá co do činění. Důsledkem toho se dítě může uzavřít do vlastního světa, do kterého nikoho jiného nepustí. Mnohdy přestává svým nejbližším důvěřovat, nesvěřuje se a izoluje od svého okolí.⁵¹

3.3 Porozchodový syndrom

Následky rozchodu bývají v drtivé většině takové, že se s ním s usedajícími emocemi oba partneři dříve, či později vyrovnají. Taktéž jejich děti. Bohužel přibývá případů, kdy pod tíhou depresí, pocitů zmařených příležitostí a táhnoucích se neřešených problémů někteří rodiče a děti tyto situace nezvládají. Postihuje je například syndrom PAS. Jedná se o Syndrom odcizeného (zavrženého) rodiče, což je český ekvivalent pro Parental Alienation Syndrom (PAS), zavedený v 80. letech 20. století americkým psychiatrem R.A. Gardnerem. „O syndromu zavrženého rodiče hovoříme, dojde-li k vypěstování nekompromisně kladného příklonu dítěte k jednomu, tomu hodnému, milovanému rodiči a zároveň k nekompromisnímu zavržení rodiče druhého, toho zlého a nenáviděného.“⁵²

Odcizení nastane, když se blízcí lidé k sobě začnou chovat tak, jako kdyby byli cizí. Zvláště bolestná je tato situace mezi rodičem a dítětem, je to vždy signál onemocnění jejich vztahu. K odcizení dítěte s rodičem může dojít v souvislosti s komplikovaným rozchodem rodičů,

⁵¹ MATĚJČEK, Z. DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1.vyd. Praha: Grada 2001, s. 13

⁵² NOVÁK, T. *Vztah otce a syna*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 63

kteří se nedokážou slušně rozejít, nedokážou mít po rozchodu dobrý vztah. Může mít různou intenzitu a mnoho podob, od mírné formy vztahového vzdálení až po odmítání jakéhokoliv styku s rodičem. Přináší velké ztráty – např. ztrátu blízkosti s druhým rodičem (vřelost, náklonnost, podporu, pomoc). Znamená taky „popření patření“, které je mezi dítětem a rodičem dáno vztahově i biologicky. Popření této reality je zapláceno vnitřním konfliktem, který působí dítěti napětí, někdy i problémy v oblasti duševního a tělesného zdraví.⁵³

Dítě je nuceno potlačit citové potřeby vůči „odcizenému“ rodiči a také část své identity, může také zvolit i jiné druhy úniku z rodičovského konfliktu. Mladší děti, které jsou více závislé na rodičovské péči, mohou uniknout do samoty a uzavřít se do svého světa. Důsledkem je nedostatek zkušeností se vztahy, které jim pak v období dospívání a dospělosti mohou chybět pro navazování kontaktů a vytváření nových vztahů. Starší děti mohou utéci ke sportu, hudbě, partám, ale taky k drogám a různým druhům nepřizpůsobivého chování. Mohou se také vrhnout do předčasných partnerských vztahů, které bývají velmi problematické, právě díky jejich nezralosti a závislosti. Extrémním řešením může být i sebevražda dítěte, která bývá naštěstí v takových situacích zcela výjimečná.⁵⁴

Ve své praxi jsem poznala, že k odcizení může přispět i rodič, který s dítětem nežije, ať už z důvodů pocitů viny, selhání nebo proto, že neví, jak se má chovat k dítěti a jak reagovat na jeho bolest. Pokud dočasně přeruší kontakt s dítětem, může si dítě jeho „zmizení“ vyložit jako opuštění, či ztrátu zájmu.

3.4 Role druhého rodiče po rozchodu

Vzhledem k tomu, že ve většině případů bývá odcházejícím rodičem otec, budu se v této kapitole věnovat pro zjednodušení výkladu jeho roli po rozchodu. Současně připomínám, že i když je v této kapitole psáno o otci jako nejčastěji odcházejícím rodiči, tak se níže uvedené může týkat i žen, které odejdou od dětí a ony zůstanou v péči otce.

Aby otec mohl zůstat otcem a uspokojivě rekonstruoval svou otcovskou roli, musí on i jeho bývalá partnerka dokázat oddělit emoce, pocity a vzpomínky spojené s partnerským vztahem od své snahy být rodičem. Vztah, který mezi sebou rodiče mají, přímo ovlivňuje způsob jejich

⁵³ POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 158-159

⁵⁴ POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 160-161

kooperace při rodičovství, což určuje otcovu roli ve výchově a ovlivňuje jeho vztah k dítěti či dětem.⁵⁵

Ačkoli tedy existují výjimky, otcova participace na péči a výchově dětí po rozchodu v případech, kdy jsou děti svěřeny do výhradní výchovy matky, je spíše nízká. Ne všichni otcové, kteří mají soudem určen kontakt s dětmi každý druhý víkend, jak tomu nejčastěji bývá, se skutečně podle tohoto scénáře s dětmi stýkají. Někteří se s dětmi nevidají skoro vůbec, jiní spíše výjimečně a nepravidelně, podle svých vlastních možností. Navíc se ukazuje, že míra otcovy participace je proměnlivá v čase: její intenzita postupně klesá s tím, jak děti rostou, případně on sám zakládá novou rodinu, či se stěhuje do větší vzdálenosti. V jiných případech zase naopak trvá, než se uklidní emoce rodičů rozvířené rozchodem, než spolu rodiče začnou být schopni konstruktivně komunikovat a než se ustálí určitý režim vzájemných kontaktů. Matky tak nejenže nesou na svých bedrech větší díl ekonomických nákladů spojených s péčí o děti, navíc se s otcem nedělí ani o nároky a povinnosti spojené s výchovou dětí. Otcové se ocitají mimo rodinu, v jejímž „čele“ dříve stáli, a stávají se jejími občasnými a dobrovolnými návštěvníky. Očekává se od nich především spoluúčast na výživě dětí a finanční zajišťování jejich dalších potřeb. V některých případech je jim do bývalé rodiny odmítán přístup – pokud se matka domnívá, že její bývalý partner jako otec nepřináší dětem nic dobrého, a není schopná jiným způsobem řešit spory, které s ním sama má. Mnohdy ženy odmítají plnit úlohu aktivní zprostředkovatelky vztahu mezi otcem a dětmi po rozchodu, nebo se nechtějí přizpůsobovat mužovým měnícím se plánům; pak je pro ně pohodlnější, když styky mezi otcem a dětmi ustanou.⁵⁶

Celá tato kapitola se týkala dramatických změn v chování rodičů a hlavně dětí v době po partnerském rozchodu rodičů. Je pozoruhodné sledovat změny hranic, kam až dítě zkouší v tomto kritickém období zajít. Můžeme si představit přímku, v jejímž středu leží kurzor. Na jedné mezní straně je dítě vychované a na druhé straně – dítě nevychované. Dramatickými změnami, které se v okolí zasaženého dítěte dějí, dochází k posunu kurzoru na nepříznivou stranu. Dítě velice rychle vycítí nepevnost dřívějších zásad rodičů.

⁵⁵ DUDOVÁ, R. *Otcovská role*. In: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu/> ze dne 24.8.2010

⁵⁶ DUDOVÁ, R. *Brání matky otcům v kontaktu s dětmi?* In: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu/> ze dne 24.8.2010

Následující kapitola se bude věnovat všem možnostem úpravy styku dítěte s druhým rodičem. Od vzájemné dohody rodičů, přes pomoc zainteresovaných institucí až po soudní úpravu styku.

4. Úprava styku

Když pominu případy, kdy je dítě svěřeno do společné nebo střídavé péče rodičů, kterých je poměrně málo, je obvykle svěřeno do péče jednoho z nich.

Jak již bylo výše uvedeno, „při rozhodování o svěřením dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného styku s nimi.“⁵⁷

Je podstatné si uvědomit, že spolu se svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů nezaniká ani rodičovská zodpovědnost, ani právo druhého rodiče na styk s dítětem. Dítě má právo na styk s oběma rodiči. To znamená, že rodič, který s ním nežije ve společné domácnosti, má legitimní právo se podílet na výchově svého dítěte, a to pokud možno v co nejširším rozsahu, informovat se ve škole na prospěch a chování dítěte, informovat se u lékaře na jeho zdravotní stav apod. Rodič, jemuž bylo dítěte svěřeno do péče, má povinnost druhého rodiče v zásadních věcech týkajících se dítěte informovat, neboť rodiče jsou ti, kteří spolurozhodují o důležitých věcech týkajících se výchovy.⁵⁸

V § 26 odst. 4 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, je výslovně zakotveno právo dítěte na péči obou rodičů a pravidelný osobní styk s nimi. Teorie i praxe ohledně styku rodiče s dítětem jednoznačně upřednostňuje neformální dohodu rodičů bez nutnosti intervence soudní moci.

Dle Judikátu R 96/67 je úkolem rodiče, který nezletilé dítě vychovává, mimo jiné „aby se zřetelem k zájmu dítěte na prospěšném styku s druhým rodičem vytvářel příznivé podmínky ke styku tohoto rodiče s dítětem, a to hlavně vedením dítěte ke správnému vztahu k tomuto rodiči.“

Domnívám se, že pokud o výchovu dítěte má pečovat jen jeden z rodičů, je třeba, aby se oba rodiče v zájmu dítěte oprostili od osobních averzí, a pokud možno co nejdříve dohodli úpravu

⁵⁷ §26 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁸ MOTEJL, O. a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Rodina a dítě*. Praha: ASPI 2007, s. 33-34

styku, resp. uzavřeli dohodu o co nejčastějším a pravidelném kontaktu dítěte s rodičem, s nímž nežije ve společné domácnosti.

Pro přehlednost uvádím, že jednotlivé podkapitoly budou představovat možné varianty úpravy styku mezi dítětem a rodičem. Jako první uvedu neoptimálnější formu kontaktu dítěte s druhým rodičem a to, když se rodiče sami dohodnou.

4.1 Dohoda rodičů

„Dohoda o styku rodičů s dítětem nepotřebuje schválení soudu.“⁵⁹

Optimální formou styku po rozvodu je volné pokračování rodinného vztahu. Rodiče se sice co by partneři rozešli, ale oba uznávají, že jejich rodičovství pokračuje a že je třeba rodičovské vztahy k dítěti zachovat. Takový styk otce s dítětem se uskutečňuje na základě dohody obou rodičů.⁶⁰

Bývalí partneři spolu dokážou komunikovat alespoň v základních věcech týkajících se výchovy dětí. Rodičovství pak funguje na vzájemné dohodě. Tato dohoda nemusí být potvrzená soudem, může se měnit a upravovat podle okolností, rodiče jsou schopni komunikovat a vyjednat si nové podmínky. Někdy bývá dohoda schválená soudem v okamžiku rozchodu přijata jen jako pojistka, ve skutečnosti se rodiče v průběhu času přizpůsobují novým okolnostem i potřebám svým a dítěte. Pro děti je takovéto uspořádání jednoznačně nejprospěšnější. Netrpí tím, že jejich svět je rozdělen na dvě zneprátené části. Jejich výchova je koherentní, dítě nemůže využívat situace a vyžadovat od jednoho rodiče to, co má u druhého zakázáno. Rodiče mají přehled o tom, co se děje s dítětem v druhé domácnosti. Velmi pozitivní je také to, že v krizových situacích jsou rodiče schopni spojit své síly a společně hledat řešení, případně společně na dítě působit. Podmínkou však je, aby si uvědomili, že mají společný zájem a že chtějí dosáhnout stejného cíle a to vychovat zdravého člověka. V těchto případech se jedná převážně o rodiče, kteří v dobách, kdy výchova dítěte nenabírala žádné vedlejší úmysly, kdy ještě nestáli proti sobě, měli prvotní zájem na tom, aby veškerá jejich rozhodnutí byla ku prospěchu dítěte. Potvrzuje se, že jejich vzájemný dřívější vztah byl založen více pragmaticky a jejich citové vazby nenabraly tak emotivní charakter

⁵⁹§ 27, odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁰MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství a vydavatelství HŠH, 1992, s. 11

jako v jiných skupinách rozcházejících se rodičů. Tato skupina je jedinou, jejíž účastníci jsou schopni se vzájemně na další výchově dítěte dohodnout, dokonce kooperovat nejen po stránce citové, vzdělanostní, ale také po stránce ekonomické. Velikým pomocníkem těmto rodičům je vzájemná schopnost komunikace mezi sebou a návaznost na rozhodnutí a respektování toho druhého.⁶¹

Následně se budu zabývat situací, kdy komunikace rodičů vážně, ale oba mají většinou zájem na uskutečnění styku dítěte s druhým rodičem a dostaví se za tímto účelem na OSPOD nebo do mediačního centra.

4.2 Dohoda rodičů uzavřená na příslušném úřadě

Do této kategorie lze zařadit rodiče, kteří se domnívali, že se po svém rozchodu budou schopni dohodnout na styku s dítětem. Po vzájemných kolizích přicházejí pro pomoc na OSPOD, které zprostředkuje jejich vzájemnou dohodu.

Pokud totiž rodiče nejsou schopni sami se dohodnout a ve věci (ještě) nerozhodl soud, mohou využít odborné pomoci na OSPOD dle místa trvalého bydliště a uzavřít zde mimosoudní dohodu o úpravě styku s dítětem, která má tu výhodu, že ji se souhlasem obou stran lze kdykoliv doplnit, změnit, rozšířit, přizpůsobit potřebám dítěte. Stejně tak může dojít k dohodě rodičů v rámci rodinné mediace, jak uvádím v následujícím textu.

V neposlední řadě se budu zabývat soudní úpravou styku. Zpravidla k ní dochází po vyčerpání všech předešlých variant. Také v případech, kdy rodiče nevyužili výše uvedené možnosti, neboť se jeden z nich domnívá, že by tato opatření nebyla druhým rodičem respektována. Žádá ihned o soudní úpravu styku.

4.3 Soudní úprava styku

Z pohledu flexibility a efektivnosti styku je pro dítě i rodiče výhodnější, pokud styk není upraven soudně. Mnohdy však rodiče mají tak rozvrácené vztahy, že žádají o soudní úpravu styku současně s úpravou rodičovské zodpovědnosti.

⁶¹ DUDOVÁ, R. *Další faktory ovlivňující kontinuitu vztahu mezi otcem a dítětem*. In: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu> ze dne 24.8.2010

V dalších případech se stává, že rodiče žádají o soudní úpravu styku později, buď z důvodu, že nedojde k sepsání dohody o styku mezi rodiči nebo dohoda sepsána na příslušném oddělení není akceptována a rodiče ji nejsou schopni respektovat. V těchto případech obvykle žádá jeden z rodičů, po určité době, o soudní úpravu styku.

Soud styk rodičů s dítětem upraví, vyžaduje-li to zájem na jeho výchově a poměry v rodině. Hlavním kritériem pro soudní úpravu styku je vždy zájem dítěte. Přistoupí-li soud k úpravě styku dětí s druhým rodičem formou soudního rozhodnutí, bude veden především zájmem dětí, tj. zda je styk ve prospěch dítěte. U dětí, které jsou schopny posoudit otázku styku s druhým rodičem z hlediska jejich intelektuálního a mravního vývoje, si soud vyžádá jejich vyjádření (prostřednictvím OSPOD nebo přímou účastí dítěte u soudu).⁶²

V § 27, odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů se uvádí, že pokud je to nutné v zájmu dítěte, soud styk dítěte s rodičem omezí nebo jej i zakáže. Omezení nebo zákaz styku rodiče s dítětem je závažným zásahem do výkonu rodičovské zodpovědnosti. Důvodem může být negativní vliv na zájem nezletilého dítěte. Může spočívat jednak v chorobě rodiče nebo také v negativním výchovném působení na nezletilé dítě. V těchto případech je třeba znaleckých posudků a odborných vyjádření. Omezení může spočívat také v tom, že soud rozhodne o uskutečňování styku rodiče s dítětem za přítomnosti druhého rodiče nebo jiné osoby. Styk rodiče s dítětem lze výjimečně upravit po určitou dobu za přítomnosti pracovníka oddělení sociálně-právní ochrany dětí, popřípadě i druhého rodiče.

4.3.1 Soudní úprava styku za přítomnosti druhého rodiče

Rodiče, kteří se stykem dítěte s druhým rodičem nesouhlasí, často vyžadují, aby mohli být styku přítomni. Argumentují většinou obavou z fyzického, psychického či dokonce sexuálního ohrožení dítěte. Jedná se většinou o mladší děti. Soudy k takovému rozhodnutí přistupují výjimečně, neboť je zde především riziko přenášení negativních emocí, které existují mezi rodiči.⁶³

Soud může také výjimečně rozhodnout rozsudkem o styku rodiče s dítětem v některém ze zainteresovaných institucí, ať už například ve Fondu ohrožených dětí, v některé z poraden či

⁶² § 27, odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁶³ DUDOVÁ, R. *Úprava styku s dítětem*. In: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu/> ze dne 24.8.2010

krizových center. Konkrétně může rozhodnout, zda styk bude probíhat v těchto zařízeních za přítomnosti druhého rodiče, či bez jeho přítomnosti. V některých případech může být soudem rozhodnuto, že styk s dítětem bude uskutečňován za přítomnosti druhého rodiče mimo tato zařízení, např. v domácnosti, kde dítě bydlí. Z mé praxe znám i případy, kdy se zpočátku uskutečňují styky dítěte v rodině, jak za přítomnosti druhého rodiče, tak i za přítomnosti sociální pracovnice.

Styk dítěte s druhým rodičem na neutrální půdě centra je pak jednou z vhodných forem v případech, kdy je potřeba znovu vytvářet vztah mezi dítětem a rodičem. K narušení vztahu dochází v situacích, kdy dítě je svědkem konfliktů, které mají různý charakter. Může jít o důsledek rozpadu vztahu mezi rodiči, vytváření negativního postoje dítěte vůči jednomu z rodičů, případně je dítě svědkem domácího násilí. V takových případech by měl soud podrobně upravit časový rozsah styku s ohledem na věk dítěte, zdravotní stav a další okolnosti vyplývající z konkrétních podmínek.⁶⁴

4.4 Pomoc zainteresovaných institucí

V době rozchodu a po něm bývají oba partneři zaplaveni tak intenzivními emocemi, že je ve většině případů nejvhodnější strategií krizová intervence. Je nutné, aby mohli své emoce ventilovat.⁶⁵

Posláním krizových center při práci s touto cílovou skupinou je první pomoc a počáteční řešení rodin a jejich jednotlivých členů v oblasti výchovy dětí, konfliktů v domácnosti, psychologické pomoci a sociálně- právního poradenství. Usiluje o obnovení funkčních vztahů a vazeb v rodinách.⁶⁶

Posláním mediací je alternativní metoda řešení následků konfliktů bez zásahu soudu. Cílem je najít oboustranně přijatelné a dodržitelné řešení. Tyto situace je možné řešit kultivovaným způsobem, za pomoci prostředníka – mediátora. Ten spor nerozhoduje, ale pomáhá stranám sporu nalézt jejich vlastní, pro všechny přijatelné řešení. Základním principem rodinné mediace je spolupráce rodičů s mediátorem ve snaze nalézt optimální rozchodové řešení – např. úpravu rodičovské zodpovědnosti nezletilých dětí, včetně styku dětí s rodičem.

⁶⁴ MRÁZKOVÁ, Z. *Rodina v krizovém centru*. In: www.eps.cz/viauris, ze dne 8.3.2006

⁶⁵ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 68

⁶⁶ www.css-ostrava.cz/krizove ze dne 30.12.2010

V konečném výsledku rodinné mediace jde vždy o stabilizaci optimálních poměrů dětí i rodičů a tedy o prevenci některých negativních jevů, provázejících rodinné krize. Klíčovou roli při zavádění rodinné mediace do praxe sehrávají OSPOD při obecních úřadech, na které se určitá část rodičů obrací se žádostí o pomoc při řešení rodinných krizí. Všechna soudní řízení týkající se nezletilých dětí se pak dějí za účasti pracovníka OSPOD jako kolizního opatrovníka dětí. Příslušný sociální pracovník je v rámci své pracovní činnosti s rodiči běžně ve styku a může je tak efektivně a cíleně informovat o možnostech využití mediační služby.⁶⁷

Z vlastní zkušenosti mohu říct, že naše oddělení má dobré zkušenosti ze specializovaným pracovištěm Fondu ohrožených dětí v Opavě, kterou je Asistenční, mediační a terapeutické centrum (AMT), které vzniklo v roce 2007. Nabízí podporu v komunikaci a ve vztahu mezi rodiči dětí a při vytváření vzájemných dohod v oblasti řešení rozchodové situace. Nabízí asistence při předávání dítěte, kdy z různých důvodů nedochází k pravidelnému a bezpečnému předání dítěte a rodiče (případně dalšími členy rodiny). Rovněž nabízí mediaci jako metodu mimosoudního řešení konfliktů za asistence mediátora, aby došlo k odstranění komunikačních bariér mezi rozcházejícími se rodiči dítěte. V neposlední řadě nabízí terapii jako způsob a metodu pomoci rodičům v náročné situaci, která se zaměřuje na spojení rodičů a dětí na úrovni tužeb, očekávání, percepce a pocitů. Nezbytným přínosem je podpora sebeúcty všech členů rodiny. Dalším z cílů rodinné terapie je reflexe zacházení rodičů s rodinnými vzorci a reflexe toho, že nemůžou změnit minulost, ale můžou změnit její dopad na své blízké a tím i na společnou budoucnost.⁶⁸

Kontakt s nezávislým poradenským zařízením může být přínosem i tam, kde jeden z partnerů spolupráci jednoznačně odmítá. V § 12 odst. 1 písm. b) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, je uvedeno, že obecní úřad obce s rozšířenou působností může rodičům uložit povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení, pokud nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou bez odborné poradenské pomoci, k úpravě styku s dítětem.

Dle § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, může soud odročit jednání o úpravě rodičovské zodpovědnosti nebo o úpravě styku na dobu až 3 měsíců za účelem docházení rodičů do mediačního centra nebo rodinné terapie.

⁶⁷ BAKALÁŘ, E. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1.vyd. Praha: Karolinum 2006, s. 99-101

⁶⁸ www.fod.cz/stranky/informace/letaky ze dne 30.12.2010

Dle § 110, odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, si může soud vyžádat informace o průběhu mediací nebo o rodinných terapiích rodičů.

4.5 Rozsah a frekvence styku

Rozsah styku rodiče s dítětem/děťmi je značně individuální a je závislý na mnoha okolnostech: na věku dítěte, na síle vzájemných vazeb mezi rodičem a dítětem a na schopnosti rodiče se o dítě v době styku postarat. Dále také záleží na vzdálenosti bydliště rodičů, na mimoškolních aktivitách dítěte. Obvykle se dítě s druhým rodičem stýká každý druhý víkend od pátku do neděle, případně i v průběhu týdne, potom několik dnů během vánočních svátků a dva až čtyři týdny o prázdninách. Taková úprava styku je typická zejména u dětí školou povinných. Ve výroku soudního rozhodnutí je většinou stanoveno, že druhý rodič bude dítě přebírat a odevzdávat v místě jeho bydliště, příp. v místě bydliště druhého rodiče.

4.6 Výkon rozhodnutí

V případě, že pravomocné soudní rozhodnutí, nebo soudem schválenou dohodu o styku nerespektuje jeden z rodičů, je možné podat k místně příslušnému soudu, v jehož obvodu má dítě trvalé bydliště, návrh na nařízení a provedení výkonu rozhodnutí, který lze podávat opakovaně vždy, když není styk realizován.⁶⁹

Pokud nedojde k vyřešení situace, přikročí soud ve smyslu § 272 odst. 2 zákona č.99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, k písemné výzvě před výkonem rozhodnutí, ve kterém rodiče vyzve k důslednému respektování povinností, jež mu byly uloženy rozsudkem.

Soud může požádat též příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, aby vedl povinného (tzn. rodiče) k dobrovolnému plnění soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi, aniž by bylo třeba nařizovat výkon rozhodnutí.⁷⁰

Pokud zůstane výzva bezvýsledná, soud nařídí výkon rozhodnutí ukládáním pokut dle § 273 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, až do výše 50.000,-Kč. Může dále nařídít i výkon rozhodnutí odnětím dítěte a jeho předání tomu, komu

⁶⁹ §251 zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁰ § 272, odst.3, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

rozhodnutí přiznává právo na styk s dítětem. Je nutno sdělit, že k tomuto závažnému kroku soudy přistupují naprosto výjimečně a situaci řeší spíše opakovaným ukládáním pokut. Bezdůvodné nerespektování soudního rozhodnutí může být také důvodem pro podání trestního oznámení a následného zahájení trestního stíhání pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí.⁷¹

Z vlastní praxe znám několik případů, kdy muselo dojít k fyzickému odnětí dítěte. Dělo se tak z důvodu maření úředního rozhodnutí povinného rodiče. Zásahu byl přítomen soudní vykonavatel, sociální pracovník OSPOD a v dramatických situacích, kdy rodič odmítal dítě předat druhému rodiči, byla přivolávána k asistenci i Policie ČR. Všechny tyto situace byly velice emotivní a pro všechny zúčastněné hodně stresující. Z výše uvedených důvodů k nim soudy přistupují jen velmi ojediněle.

Dle § 27 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, je bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné, považováno za změnu poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí.

To v praxi znamená, že soud může i bez návrhu znovu rozhodovat o úpravě rodičovské zodpovědnosti, neboť bude vycházet z toho, že rodič, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy, nemá náležité výchovné schopnosti a odpovědnost za zdravý vývoj dítěte.

4.7 Neuskutečněný styk

Styk mezi rodičem a dítětem se nemusí uskutečnit z důvodů psychického rozervání rodičů. Někteří rodiče se trápí, že nebyli schopni vztah s partnerem udržet. Návštěvy mohou být pro ně bolestné, připomínají jim vše hezké, co ztratili, nebo mají silné pocity viny, pokud rozchod sami zapříčinili. Překážkou bývá také hněv na bývalého partnera, v důsledku čehož může rodič odmítnout finančně přispívat na děti nebo se s nimi stýkat. Stávají se také případy, kdy rodič dítěti znemožňuje komunikaci s druhým rodičem. Tytéž pocity mohou ale přetrvávat i na straně rodiče, který si nepřeje pokračování kontaktů mezi druhým rodičem a dítětem. Může

⁷¹ DUDOVÁ, R. *Úprava styku s dítětem*. In: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu/> ze dne 24.8.2010

jim aktivně bránit až do takové míry, že druhému naprosto znemožní veškerý kontakt s dítětem.⁷²

Objevují se situace, kdy rodič nelegitimně brání druhému rodiči ve styku s jeho dětmi. Skutečně pozitivně hodnotí rodičovský vztah svého bývalého partnera k jejich společným dětem jen velmi málo rodičů. Většinou nejsou jejich kontakty z různých důvodů příjemné nebo je jen tiše trpí. Toto zjištění ukazuje na to, nakolik je obtížné po rozchodu zachovat mezi partnery takový vztah, aby mohli být i nadále společně rodiči. Stojí je to mnoho přemáhání a emocionální práce, navíc to mnohdy vyžaduje určitý čas, než se situace uklidní a přestane bezprostředně působit konflikt, který provází proces rozchodu.⁷³

Podle sociologického průzkumu matka mnohdy kontaktům brání z těchto důvodů⁷⁴ :

1. Otcí nedůvěruje – nevěří, že bude respektovat předem danou dohodu, že se o děti patřičně postará, že bude schopen zajistit jejich speciální potřeby; má o děti strach.
2. Mnohdy k bránění v kontaktech dochází proto, že matka nemá o otci dobré mínění. Pokud se s ním rozešla kvůli nějaké jeho negativní vlastnosti, která může mít podle ní příliš velký dopad na život dětí, nechce je vystavovat jeho působení. Mnohdy si žena klade otázku, zda má o tomto negativním charakteru s dětmi mluvit, aby nebyla nařčena z „pomlouvání“ nebo očerňování. Většinou se domnívá, že děti si postupně o otci udělají obrázek samy a odhalí jeho skutečný charakter; nemá zájem otce před dětmi hájit. Někdy právě z tohoto důvodu podle svých slov naopak otci v kontaktu nebrání, protože chce, aby si děti o otci samy udělaly (negativní) představu.
3. V dalších případech se kontakty mezi otcem a dětmi neuskutečňují také proto, že matka začne odmítat tento kontakt nadále aktivně zprostředkovávat a otec neumí s dětmi navázat kontakt sám osobně, bez matky jako prostředníka. Pak může subjektivně získat pocit, že matka dětem v kontaktu s ním brání.
4. Důvodem k zamezení styků může být i to, že otec o děti nějaký čas nejeví zájem a matka již přestává s jeho návštěvami počítat.

⁷² DUDOVÁ, R. *Další faktory ovlivňující kontinuitu vztahu mezi otcem a dítětem*. In: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu/> ze dne 24.8.2010

⁷³ DUDOVÁ, R. *Brání matky otcům v kontaktu s dětmi?* In: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu/> ze dne 24.8.2010

⁷⁴ DUDOVÁ, R. *Brání matky otcům v kontaktu s dětmi?* In: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu/> ze dne 24.8.2010

5. Styky se neuskutečňují také tehdy, když je dítě nemocné. Matka nepředpokládá, že by se otec měl starat o dítě v nemoci. Pokud má dítě mít klid na lůžku, automaticky se předpokládá, že bude ležet doma u matky.
6. Není výjimkou, že matka nesouhlasí s tím, aby se děti stýkaly s otcem, protože žárlí na novou přítelkyni svého bývalého partnera. Přeje si sice, aby děti udržovaly kontakt s otcem, ale nechce, aby do vztahu zasahovala jiná žena, navíc například právě ta, kvůli které manžel rodinu původně opustil. Jiné ženě ale naopak přítomnost nové partnerky v domácnosti otce jejich dětí nevadí, některá ji dokonce kvituje s povděkem, jelikož předpokládá, že o děti je skutečně postaráno díky přítomnosti osoby ženského pohlaví.
7. Objevují se i případy, kdy matka nepodporuje kontakty otce s dětmi proto, že její život je natolik provázán s životem dětí a s péčí o ně, že neumí a nechce trávit čas bez nich. Psychicky strádá, když jsou děti pryč a ona neví, jak naložit s prázdným časem.
8. V některých případech dítě může být matkou použito jako páka pro vyjednávání o majetku. Otcovi je bráněno v kontaktu s dítětem jako trest za to, že nechce dát matce to, na co ona má podle svého názoru nárok.
9. Matka může být ovšem i neprávem obviněna z toho, že otcovi brání v kontaktu, že navádí děti proti němu, ačkoli tomu tak není. Starší děti mohou mít svůj vlastní názor nebo preference trávení času; malé děti zase mohou mít strach z cizího prostředí, na které nejsou zvyklé. Matka pak nedokáže děti ke kontaktu donutit.
10. Naopak na druhé straně existuje mnoho matek, které kontakt otce s dětmi podporují, domnívají se, že je pro děti pozitivní a mají na něj nárok. Přestože pro ně samotné to není příjemné a vyžaduje to od nich určité úsilí či přemáhání se, ve stycích otce s dětmi nebrání a jsou přístupné dohodě.

V kapitole úprava styku jsem se obsáhle věnovala jednotlivým aspektům, které porozchodové období provázejí. Jak různorodé jsou přístupy rodičů k řešení svých situací, tak je různorodá i jejich sanace. Zaměstnává široké spektrum specialistů v sociální oblasti. Záchytným bodem pro rozetnutí svého „gordického uzlu“ je zpravidla návštěva OSPOD v místě trvalého bydliště rodičů. Ti tam většinou získávají prvotní a přehledné informace o možném postupu a řešení jejich svízelné situace. Po odchodu z tohoto oddělení už mají představu o potenciálních řešeních svých problémů a umí se v problematice orientovat.

Aby bylo zřejmé, jak dalece OSPOD pomáhá rodinám v jejich těžkých životních situacích, budu se v následující kapitole zabývat naplní jeho činnosti a zákonem danými povinnostmi.

5. Pomoc oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)

Dle § 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů je sociálně-právní ochrana dětí cílená činnost, která zahrnuje zejména zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Obecní úřad s rozšířenou působností je při poskytování preventivní či poradenské činnosti povinen pomáhat rodičům při řešení nepříznivých vlivů působících na děti, sledovat příčiny jejich vzniku, činit opatření. Pomáhá rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě.

Sociální pracovník poskytuje rodičům především bezplatné poradenství dle § 11 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, týkající se průběhu a náležitosti ohledně opatrovnického, popřípadě rozvodového řízení. Může také plnit roli prostředníka při uzavírání mimosoudní dohody. Mimosoudní dohoda buď přímo předchází jednání u soudu, nebo se rodiče rozhodli, že nechtějí danou situaci řešit prostřednictvím soudu.

Úkolem OSPOD není v daných případech určit, který z rodičů má ve sporu o dítě pravdu, rovněž není ani kompetentní k řešení komunikačních problémů mezi rodiči nezletilých dětí, neboť je v první řadě na rodičích, aby se dohodli. Pokud však nastane situace, kdy komunikace mezi rodiči selže natolik, že se nerealizuje styk dítěte s rodičem, s nímž nežije ve společné domácnosti, je OSPOD povinen v rámci svých pravomocí situaci řešit. Pokud je OSPOD dožádán rodičem o pomoc s tím, že mu ze strany druhého rodiče není umožňován styk s dítětem, je povinen využít všech možností daných zákonem k zajištění kontaktu rodiče s dítětem. V první řadě by měl poučit bránícího rodiče o jeho povinnosti umožnit styk nezletilého dítěte s druhým rodičem, jakož i o právu dítěte na styk vycházející z Úmluvy o právech dítěte, jak bylo již výše uvedeno.⁷⁵

Současně by měl být proveden pohovor s dítětem za účelem zjištění jeho citových vazeb a preferencí k druhému rodiči. S dítětem hovoří sociální pracovník či terapeut přiměřeně s ohledem na jeho věk a komplikovanost situace. Zjišťují se jeho skutečné přání a tužby, ke kterým se následně přihlíží. Všichni tito odborníci jsou náležitě fundovaní k citlivému

⁷⁵ MOTEJL, O a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Rodina a dítě*. Kancelář veřejného ochránce práv Praha: ASPI 2007, s. 34-35.

přístupu v jednání s dítětem, aby jeho těžkou situací, ve které se většinou neorientuje, neztěžovali. Právo dítěte vyjádřit se k záležitostem, které se jej bezprostředně týkají, jsou jeho procesními právy a jsou zakotvena především v mezinárodních dokumentech, zejména čl. 13 Úmluvy o právech dítěte, také v čl. 17 Listiny základních práv a svobod a v § 31, odst.3 Zákona o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Na základě § 27, odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů by rodiče měli být seznámeni s důsledky, pokud by bezdůvodně bránili ve styku oprávněnému rodiči. Hovoří se v něm, že bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné, je považováno za změnu poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí.

Pokud má správní orgán důkazy o tom, že rodič, který má dítě ve své péči, brání ve styku oprávněnému rodiči a snaha sociálního pracovníka apelovat na rodiče nebyla úspěšná, měl by zahájit řízení o uložení výchovného opatření – napomenutí rodiče podle § 43 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Správní orgán je povinen vždy informovat opatrovnický soud o situaci v rodině tak, aby soud vycházel z těchto skutečností při rozhodování o svěření dítěte do péče jednoho z rodičů a stanovení styku druhého rodiče s dítětem.

Dle § 12, odst.1b, zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů může obecní úřad obce s rozšířenou působností, jak již bylo uvedeno, uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení, pokud nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem. Nejsou totiž ojedinělé spory rodičů o výchovu jejich dětí a styk s nimi, přitom děti jsou v převážné většině sporů vtahovány do děje, který je traumatizuje. K tomuto rozhodnutí by měl orgán sociálně-právní ochrany dětí přistoupit po vyčerpání možností řešit situaci domluvou, projednáním, dobrovolným navštívením odborného pracoviště. Povinnost se uloží správním rozhodnutím. V případě, že není tato povinnost jedním z rodičů plněna (zpravidla manipulujícím rodičem, který má dítě ve své péči), mělo by být v zájmu dítěte okamžitě přistoupeno k uložení pokuty. K tomu je správní orgán oprávněn dle § 59 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Zde se hovoří, že pokud rodiče svoji povinnost uloženou tímto

rozhodnutím nesplní, mohou se dopustit přestupku a může jim být uložena sankce v podobě napomenutí nebo pokuty až do částky 20000,-Kč.

Z výše uvedeného vyplývá, že OSPOD je odrazovým můstkem pro většinu rodičů v krizových partnerských situacích, majících důsledky na jejich dětech. Je v mnoha případech jistotou, kam mohou přijít prokonzultovat veškeré situace týkající se jejich nezletilých dětí. Dostává se jim tam sociálně-právního poradenství a praktických rad v řešení jejich svízelné situace.

Děti bývají v řešení nastalé rodinné krize často odstavovány, rodiče mají mylnou představu, že pokud před nimi o svém rozchodu nebudou hovořit, že je uchrání před traumaty. Řešením situace všemi kompetentními pracovníky dítě lépe překonává krizové období. Předpokládá se, že do dalšího období vstoupí s pocitem, že není na všechny problémy samo. To i například v době, kdy si rodiče k sobě hledají nové partnery.

6. Nový otec, nová matka

Po krizovém období, kdy pominou největší emoce, je přirozené a obvyklé, že si rodiče najdou časem nové partnery. Nový vztah a nový partner budou mít na ně vliv. Děti budou mít vliv na nového partnera i nový partnerský vztah svého rodiče. Nový partner bude vůči dětem fungovat jako jejich nový rodič.⁷⁶

Faktorem, který může ovlivňovat frekvenci a kvalitu porozchodových kontaktů mezi rodičem a dětmi, je jeho nová rodinná situace, zejména vztah s novým partnerem, či nový sňatek nebo narození dalších dětí. Někdy tak dochází ke snížení počtu kontaktů rodiče s dětmi z předchozího vztahu, rodič se realizuje v nové rodině, případně v nové roli, rovněž se snižuje míra jeho ekonomické podpory dětí z předchozího vztahu.⁷⁷

Výzkum prokázal, že děti ještě i po několika letech po rozchodu rodičů projevovaly více pozitivních vztahů k vlastnímu otci, který z rodiny odešel, než k novému otci, který do rodiny přišel nově jako partner matky. Ve většině případů nového partnera přijímají lépe mladší děti než starší. Nového partnera poměrně nejhůře přijímají děti ve věku od 9-12 let. To je totiž vývojová doba, kdy si za normálních okolností děti přisvojují mužskou a ženskou životní roli podle svého pohlaví a kdy si současně tvoří model budoucího životního partnera. Je to také doba, kdy se formují tzv. rodičovské postoje dítěte, které se projeví, až jednou budou mít vlastní rodinu a budou vychovávat vlastní děti.⁷⁸

Seznamování dítěte s novým partnerem není vhodné ihned po rozchodu rodičů. Nový partner může být spojován s rozpadem rodiny. Mnohdy je pro druhého rodiče velmi obtížné přijmout fakt, že bývalý partner má nový vztah. Druhý rodič si obvykle neuvědomí, že pokud své negativní pocity, jako je bolest, hořkost a obavy, dává najevo před dítětem, že je to pro něho velká zátěž. Dítě má rádo oba rodiče a je pro něho velmi těžké, pokud jeden z rodičů trpí a o druhém nemluví dobře. Může mít pocity viny a zrady, že za rodičem, který má nového

⁷⁶ POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 168

⁷⁷ DUDOVÁ, R. *Nové manželství otce a jeho vztah k dětem z předchozího svazku*. In:

<http://www.soc.cas.cz/porozvodu> ze dne 24.8.2010

⁷⁸ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství a vydavatelství HŠH, 1992, s. 13-14

partnera, chodí a s novým partnerem komunikuje. Tímto se mu komplikuje vztah s oběma rodiči i s novým partnerem.⁷⁹

Je třeba dát dítěti čas, aby si zvyklo na nového partnera, netlačit ho k ničemu. Pokud dítě rodič nemá ve své péči (většinou otec), má s ním jen omezenou dobu styku, je vhodné rozdělit čas setkání s dítětem na dobu strávenou jen s ním a na dobu, kdy bude přítomen i nový partner. Jen tak dítě nebude mít pocit, že rodič o něho nestojí, a nestane se pro něho nový partner sokem. V případě, že rodiči se ze vztahu s novým partnerem narodí dítě, může se dítě z prvního manželství cítit ohrožené, jednak ztrátou pozornosti, ale i ztrátou pozice. Potřebuje od obou dospělých ujištění o svém místě v rodině, potřebuje zájem o své potřeby a ujištění, že se s ním v rodině počítá.⁸⁰

„Různé studie z vývojové psychologie poukazují na důležitý proces tzv. triangulace v rodině. Vztah matka – dítě je zprvu dyádou, a aby dítě nastoupilo cestu k samostatnosti a k dospělosti, je žádoucí přítomnost třetí blízké osoby, nejlépe biologického otce.“⁸¹

Může nastat riziko, kdy není biologický nebo náhradní otec dosažitelný, tento proces triangulace je pozastaven nebo nenastane vůbec. Může se potom stát, že dítě se z úzkého svazku s matkou nedostane. Důsledkem bývají dospělí jedinci, kteří ve svém duševním vývoji zůstali dětmi.⁸²

V této kapitole už většinou má dítě za sebou největší stresové zátěže. Velikým pomocníkem je pro něj čas, který mu dovolí, aby se na nové podmínky adaptovalo.

Teoretická část mé bakalářské práce provázela rodinu, která se z různých důvodů rozpadla. Pevná rodičovská zodpovědnost, kdy rodiče vědí, že jsou pro své děti největší jistotou, dostala trhliny. Děti mají obvykle oba rodiče stejně rády. Často se o odchodu jednoho z rodičů dovědí až jako poslední. Udivují pak své okolí svými reakcemi. Dítě je obětí, která nemá životní zkušenosti a najednou musí zaujmout postoj.

Přístup k oběma rodičům se po jejich rozchodu začíná lišit. Dítě pozoruje, že už „netáhnou za jeden provaz,“ často jsou jejich názory v rozporu. Je samo jejich křižovatkou. Psychické problémy nenechávají na sebe dlouho čekat. Zhoršené chování, špatný prospěch ve škole. To

⁷⁹ POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 169

⁸⁰ POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 171-173

⁸¹ BAKALÁŘ, E. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 34

⁸² BAKALÁŘ, E. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 34

jsou signalizace, že se s dítětem něco děje. Některé se na novou situaci adaptují a snaží se pro sebe vytěžit co nejvíce, hlavně po materiální stránce. Jiné vydírají citově. Souhrnem se dá říci, že každý rozchod rodičů zanechá v dítěti nedobrou stopu.

7. Metodika a organizace praktické části

V bakalářské práci se zabývám stykem dětí s druhým rodičem po rozchodu rodičů. Cílem mého šetření bude ověřit hypotézu, že se v posledních letech zvyšuje počet rodičů, kteří žádají o soudní úpravu styku s dítětem. Šetření se tedy týká případů rozcházejících se rodičů, u kterých byla soudně upravena rodičovská zodpovědnost k jejich nezletilým dětem, po nabytí právní moci rozsudku. Zjišťuji tyto skutečnosti:

Když se rodiče dohodnou sami a nepotřebují pomoc ani zásah OSPOD nebo dalších institucí.

Když si rodiče myslí, že situaci po rozchodu zvládnou sami, ale po určité době žádají o pomoc zainteresovaných orgánů, případně žádají o sepsání dohody na OSPOD.

Když rodiče po nějaké době sami žádají o soudní úpravu styku, bez účasti zainteresovaných orgánů.

Když rodiče mají tak rozvrácené vztahy, že žádají o soudní úpravu styku ihned současně s úpravou rodičovské zodpovědnosti.

Šetření bude probíhat z evidence a spisové dokumentace spisů Om od roku 2003, kdy zanikly Okresní úřady a sociálně právní ochranou dětí byly pověřeny obce s rozšířenou působností – městské úřady, které vykonávají tuto činnost v přenesené působnosti státu.⁸³

Nejdříve bych vysvětlila, co znamená zkratka Om (ochrana mládeže).⁸⁴

Dle § 54 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů vede obecní úřad s rozšířenou působností evidenci dětí, kterým byl soudem ustanoven jako opatrovník nebo poručník.

Tato evidence – spisová dokumentace obsahuje zejména osobní údaje dětí, jejich rodičů, údaje o výchovných poměrech těchto dětí, záznamy o výsledcích šetření v rodině, záznamy o

⁸³ Zákon č.320/2002- aplikace.mvcr.cz/archiv ze 30.12.2010

⁸⁴ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha:Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 7

jednání s rodiči nebo jinými osobami, kopie podání soudům a jiným státním orgánům, písemná vyhotovení rozhodnutí soudů, orgánů činných v trestném řízení a správních orgánů.⁸⁵ Kromě spisové dokumentace vede obecní úřad s rozšířenou působností i další písemnosti tvořící podklad pro zpracování spisové dokumentace. Tyto písemnosti se nevydávají žádnému orgánu, žádné osobě. Lze je předložit jen soudu a státnímu zastupitelství v případě, že se údaje v nich obsažené týkají trestního stíhání.⁸⁶

Nahlížet do spisové dokumentace vedené o dítěti, nejde-li o část týkající se správního řízení, je oprávněn na základě písemné žádosti pouze rodič dítěte, kterému náleží rodičovská zodpovědnost nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte nebo jejich zástupce na základě písemně udělené plné moci.⁸⁷

V mém empirickém šetření se jedná o rodiče, jejichž nezletilé děti mají trvalý pobyt ve městě Hlučíně, či přilehlých obcích, které spadají do jeho správního obvodu. Hlučín je město v okrese Opava, v Moravskoslezském kraji, vzdálené 10 km od Ostravy.

K městu Hlučínu spadají části Darkovičky a Bobrovníky, celkem má město i s těmito přilehlými částmi cca 15000 obyvatel. K městu Hlučínu spadají dále obce Darkovice se 1200 obyvateli, Bělá se 700 obyvateli, Bohuslavice se 1500 obyvateli, Závada se 600 obyvateli, Děhylov se 600 obyvateli, Dobroslavice se 700 obyvateli, Zábřeh se 600 obyvateli, Vřesina se 1400 obyvateli, Šilheřovice se 1500 obyvateli, Píšť se 2100 obyvateli, Markvartovice se 1800 obyvateli, Kozmice se 1800 obyvateli, Hať se 2500 obyvateli, Ludgeřovice se 4600 obyvateli a město Dolní Benešov se 4300 obyvateli. Správní obvod města Hlučina čítá okolo 41000 obyvatel.⁸⁸

Sociálně-právní ochranu dětí tohoto správního obvodu zajišťují 3 sociální pracovníce, vykonávající svou činnost na odboru sociálních věcí Městského úřadu Hlučín, které mají správní obvod rozdělen podle obcí.

⁸⁵ §55, odst.2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁶ §55, odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁷ §55, odst. 5 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁸ www.hlucin.cz, www.obce-mesta.info ze dne 24.8.2010

Šetření se týká všech současných aktuálních spisů Om, zahrnujících celý správní obvod, kde uvedené děti nedosáhly plnoletosti, od uvedeného roku 2003 do současné doby, tj. do 31.12.2010.

Tyto spisy jsem zkoumala od 1. září 2010 až do 31.12.2010 v kartotékách, kde jsou spisy uloženy.

Zkoumala jsem každý spis Om, kde byla provedena soudní úprava rodičovské zodpovědnosti daných rodičů. Řídila jsem se pravidlem právní moci v rozsudku ve věci úpravy rodičovské zodpovědnosti od uvedeného roku 2003 dosud. Každý spis Om, se kterým jsem pracovala, jsem důkladně prostudovala, od soudního rozhodnutí až po současnost, abych mohla zaznamenat všechny níže uvedené údaje. Celkem jsem prostudovala 726 spisů.

7.1 Postup empirického šetření

Považuji za nutné obecně představit tabulky, do kterých jsem zanášela získaná data. Také, co bude jejich účelem a jejich možnou aplikací v praxi.

První tabulka je nazvána „Možné varianty“, kde budou uvedeny všechny čtyři možnosti styku rodiče s dítětem, jak jsou uvedeny v teoretické části mé bakalářské práce. Rodiče se sami dohodnou, potřebují pomoc zainteresovaných institucí, žádají o soudní úpravu styku později nebo ihned, již při úpravě rodičovské zodpovědnosti. Jednotlivé případy budou zaznamenávány podle roku, kdy rozsudek o úpravě rodičovské zodpovědnosti nabyl právní moci (od roku 2003 do 2010).

Jako další následuje výpočet relativních počtů dotčené tabulky. Zde se velmi transparentně prokáží číselné hodnoty, které mou hypotézu buď potvrdí nebo vyvrátí. Výpočet ukáže, zda se počet rodin s výše uvedenými problémy zvyšuje, či nikoliv.

Druhá tabulka je nazvána „Po jaké době“. Rodiče budou rozděleni na ty, kteří potřebují pomoc zainteresovaných institucí a rodiče, kteří žádají o soudní úpravu styku později. Jednotlivá data budou zaznamenána podle doby, kdy k rozhodným událostem došlo (do 1 roku, 3 let a později).

Období jednoho roku je podle mých profesních zkušeností pro rozcházející se rodiče velmi emotivně náročné. Z velké části ovlivňuje jejich počínání při úpravě styku dítěte s druhým rodičem.

Období do tří let jsem se rozhodla stanovit proto, že většinou je rodinná situace už stabilizována a zklidněná, obvykle proběhla již i rozvodová stání, spojená s majetkoprávním vyrovnáním.

V posledním pozdějším období jsou pak uvedeny ostatní případy, které nastávají v novém uspořádání rodin stávajících rodičů.

V obou tabulkách bude rovněž uveden celkový počet sledovaných případů.

Vlastní konkrétní postup při šetření

Pokud rodiče žádali soudní úpravu styku ihned při úpravě rodičovské zodpovědnosti, zaznamenala jsem tuto skutečnost do tabulky **Možné varianty** „rodiče žádají soudní úpravu styku ihned“ k příslušnému roku, ve kterém byla úprava rodičovské zodpovědnosti provedena, to znamená, kdy rozsudek o této úpravě nabyl právní moci.

U rodičů, kteří žádali o úpravu styku později, jsem zaznamenala tuto skutečnost do tabulky **Možné varianty** „rodiče žádají soudní úpravu styku později“ k příslušnému roku, ve kterém byla úprava rodičovské zodpovědnosti provedena a dále do tabulky **Po jaké době** „rodiče žádají soudní úpravu styku později“ (do 1, 3 let nebo později).

U rodičů, kteří potřebovali pomoc zainteresovaných institucí (krizového centra, AMT centra při FOD, OSPOD) jsem tuto skutečnost zaznamenala do tabulky **Možné varianty** „rodiče potřebují pomoc zainteresovaných institucí“ k příslušnému roku, kdy byla úprava rodičovské zodpovědnosti provedena a dále do tabulky **Po jaké době** „rodiče potřebují pomoc zainteresovaných institucí“ (do 1,3 let nebo později).

U případů, kdy rodiče využili možnosti pomoci zainteresovaných orgánů a později se obrátili na soud, aby žádali soudní úpravu styku, jsem tyto skutečnosti zaznamenala do obou kategorií tabulky **Po jaké době** „rodiče potřebují pomoc zainteresovaných institucí“ a „rodiče žádají soudní úpravu styku později“.

V tabulce **Možné varianty** „rodiče se sami dohodnou“, jsem zkoumala spis od právní moci rozsudku o úpravě rodičovské zodpovědnosti až po současnost. Pokud ve spise Om nebyl žádný záznam, žádná intervence zainteresovaných institucí, žádná soudní úprava styku,

považovala jsem tyto případy, že se rodiče dohodli sami. Tuto skutečnost jsem zaznamenala do kategorie **Možné varianty**, „rodiče se sami dohodnou“ a do příslušného roku, kdy proběhla soudní úprava rodičovské zodpovědnosti.

V tabulce možné varianty jsem rodiče, kteří se sami dohodli, uváděla pouze do tabulky – rodiče se sami dohodnou. Pokud někteří rodiče později potřebovali pomoc zainteresovaných institucí, či žádali o soudní úpravu styku později, byli tito rodiče zaznamenáni pouze do příslušných tabulek, nikoliv však do tabulky – rodiče se sami dohodnou. Každá rodina má tedy v hlavní tabulce „Možné varianty“ pouze jeden záznam.

7.2 Hlavní hypotéza

Cílem mého šetření bude ověřit hypotézu, že se v posledních letech zvyšuje počet rodičů, kteří žádají o soudní úpravu styku s dítětem (ihned nebo později po úpravě rodičovské zodpovědnosti).

Hlavní hypotéza i následující dílčí hypotézy vycházejí z mých profesních zkušeností.

7.2.1 Dílčí hypotézy

H1 Ve sledovaném období se zvyšuje počet rodičů, kteří žádají o odbornou pomoc při úpravě styku s nezletilými dětmi.

H2 Nejčastěji se rodiče obracejí o pomoc zainteresovaných institucí nebo o soudní úpravu styku v době do 1 roku po rozchodu.

7.3 Tabulky

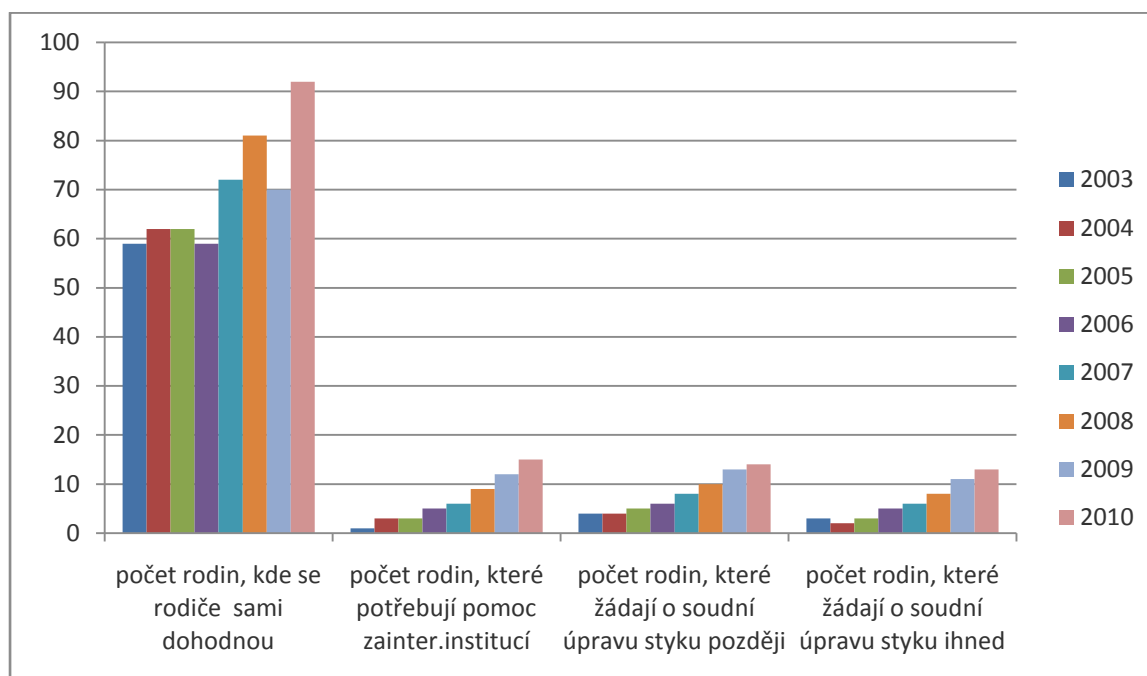
Jako první jsem vložila tabulku Možné varianty, seřazenou podle výše uvedených kritérií a podle jednotlivých let, i s celkovým (absolutním) počtem případů.

7.3.1 Tabulka - Možné varianty – absolutní počty

Možné varianty	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	celkem
Rodiče se sami dohodnou	59	62	62	59	72	81	70	92	557
Rodiče potřebují pomoc zainter.institucí	1	3	3	5	6	9	12	15	54
Rodiče žádají o soudní úpravu styku později	4	4	5	6	8	10	13	14	64
Rodiče žádají o soudní úpravu styku ihned	3	2	3	5	6	8	11	13	51
Celkem	67	71	73	75	92	108	106	134	726

Pro lepší ilustraci přikládám graf k tabulce Možné varianty, který znázorňuje získaná data.

Graf k tabulce - Možné varianty

Jako další jsem vložila tabulku Možné varianty, seřazenou podle výše uvedených kritérií a podle jednotlivých let, s relativním počtem případů.

7.3.1 Tabulka - Možné varianty – relativní počty

Možné varianty	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Rodiče se sami dohodnou	88%	87,5%	85%	78,5%	78%	75%	66%	68,5%
Rodiče potřebují pomoc zainter.institucí	1,5%	4%	4%	7%	6,5%	8,5%	11,5%	11%
Rodiče žádají o soudní úpravu styku později	6%	5,5%	7%	8%	9%	9%	12%	10,5%
Rodiče žádají o soudní úpravu styku ihned	4,5%	3%	4%	6,5%	6,5%	7,5%	10,5%	10%
Celkem	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Jako poslední jsem vložila tabulku Po jaké době, rozdělenou podle toho, zda rodiče potřebovali pomoc zainteresovaných institucí nebo žádali o soudní úpravu styku později, rozdělenou podle jednotlivých období.

7.3.2 Tabulka- Po jaké době

Po jaké době	do 1 roku	do 3 let	později	celkem
Rodiče potřebují pomoc zainter. institucí	40	11	3	54
Rodiče žádají o soudní úpravu styku později	46	13	5	64
Celkem	86	24	8	118

7.4 Vyhodnocení šetření

Výsledek mého šetření **potvrdil** mou hlavní domněnku, že se v posledních letech zvyšuje počet rodičů, kteří žádají o soudní úpravu styku.

Z tabulky – **Možné varianty- absolutní počty** vyplývá, že počet rodičů, kteří žádali o soudní úpravu styku ihned, současně s úpravou rodičovské zodpovědnosti, se každým rokem zvyšuje. Na začátku sledovaného období se jednalo pouze o 3 případy a každým dalším rokem se počet zvyšoval, až v roce 2010 dosáhl počtu 13 případů.

Rovněž počet rodičů, kteří žádali o soudní úpravu styku později, se podstatně zvýšil. Na počátku sledovaného období se jednalo o 4 případy a v roce 2010 se počet vyšplhal až na 14 případů.

Z tabulky- **Možné varianty- relativní počty** jsou ještě lépe patrné narůstající počty případů.

Dílčí hypotéza o tom, že stále více rodičů potřebuje pomoc zainteresovaných institucí, se potvrdila. V roce 2003 byl jen 1 případ a postupným zvyšováním během celého sledovaného období se jejich počet vyšplhal až na číslo 15.

Dílčí hypotéza o tom, že se rodiče obracejí o pomoc zainteresovaných institucí a o soudní úpravu styku do 1 roku od soudní úpravy rodičovské zodpovědnosti, se rovněž potvrdila. O pomoc zainteresovaných institucí žádalo do 1 roku 40 rodin (74%), z celkového počtu 54.

O soudní úpravu styku, v době do 1 roku od soudní úpravy rodičovské zodpovědnosti, žádalo 46 rodin (72%), z celkového počtu 64.

Výše uvedený počet je alarmující, neboť vypovídá o tom, jak špatné vztahy mají rodiče k sobě navzájem v době po jejich rozchodu. Nejsou schopni se dohodnout na styku dětí s druhým rodičem. Neumí spolu komunikovat.

Závěr

Po zhodnocení všech mých šetření a po nastudování veškeré potřebné literatury docházím k následujícím závěrům.

V době silných emocí spojených s rozchodem rodiče nechápou, že právě svým sobeckým přístupem dětem nejvíce ubližují. Velká část dětí si odnáší z rozchodu svých rodičů hluboké šrámy na duši, které je provází mnohdy i v dospělosti. Další se adaptují na nové podmínky a své rodiče citově vydírají. Rodiče bohužel až mnohem později vidí důsledky svého jednání.

Jak vyplývá ze šetření sociálních pracovníků a jiných zapojených odborníků, nejsilnější emoce provázejí rodiče krátce po jejich rozchodu, tedy do jednoho roku. Zvláště silné jsou pak u těch rodičů, kteří dítě předávají ke styku tomu rodiči, který již má nového partnera, případně byl tento partner důvodem k jejich rozchodu. Mnohdy se u nich objevují silné emoce, provázené až nenávistí k druhému rodiči a jeho partnerovi. Zástupnými problémy si stěžují na neschopnost partnera a snaží se mu bránit ve styku s dítětem.

Rovněž rodiče, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy a zakládají si novou rodinu s novým partnerem, tak většinou nemají zájem o to, aby biologický rodič do jejich rodiny zasahoval. Všechně brání, aby kontakt dítěte s rodičem probíhal. Často při pohovorech s dětmi vidím, jak doslova papouškují rodiče, u kterého žijí, aniž by vysloveným myšlenkám rozuměly. Mohu uvést i případ sedmileté dívky. Při pohovoru mi sdělila, že nechce svého otce navštěvovat, jelikož mu jde pouze o princip, nikoliv o ni. „Copak je to v pořádku, aby mě dal na celý víkend k babičce? Ale kupodivu mně to nevadí...“

Děti jsou svědky rozhovorů mezi dospělými, slyší, jak jeden o druhém špatně hovoří. Jsou rodičem mnohdy nabádány k tomu druhého rodiče využít, aby jim kupoval drahé dárky. Také jak mají hovořit s partnerem rodiče, apod. Po návratu domů jsou děti mnohdy vyslýchány, musí hovořit o tom, jak se měly u druhého rodiče. V kontextu toho se pak v domácnosti dělají závěry.

V případech, kdy se rodiče rozejdou a nejsou schopni dohody ohledně vzájemného styku s dítětem, tak rodič který nebydlí s dítětem, neví, jak má reagovat, aby mu zůstal kontakt s dítětem zachován. Dochází k odcizení dítěte, zejména u malých dětí hraje čas velkou roli a tzv. nahrává rodiči, který je s ním v denním kontaktu.

Zlepšení v dané problematice vidím do budoucna v několika směrech. V první řadě, zejména ve výchově mládeže k zodpovědnému přístupu k pozitivnímu rodičovství. Už ve škole by se

děti měly učit vzájemné komunikaci a základům asertivity. Jsou nezbytným předpokladem pro zdolávání životních překážek a zejména spolupráce mezi rodiči v zájmu dítěte.

Měla by se zvýšit informovanost populace, aby rodiče v případě problémů věděli, na koho se obrátit, kdo jim poradí, jak mají situaci začít řešit. V mnohých městech zastupitelstva vydávají periodický tisk, který by mohl z části plnit tuto úlohu.

Velký prostor vidím i v širší nabídce odborníků v zainteresovaných institucích, kteří se touto problematikou zabývají. Domnívám se, že je důležitá jejich vzájemná spolupráce, s cílem najít v konkrétním případě optimální řešení, jehož výsledkem bude pravidelný styk dítěte s druhým rodičem.

V neposlední řadě bych uvítala změnu v soudním systému, kdyby na tyto případy byli určeni pověření soudci, kteří by mohli pružně reagovat na problémy ve stycích rodičů s dětmi. Na základě návrhu na výkon rozhodnutí by reagovali neodkladně, aby nedocházelo k odcizení dítěte s druhým rodičem. Také by měli důsledněji využívat právní legislativu a častěji nařizovat pokuty rodičům, kteří brání ve styku dítěte s druhým rodičem.

Osobně se domnívám, že je nutné posílit oddělení sociálně – právní ochrany na příslušných úřadech, aby pověření pracovníci mohli okamžitě reagovat na stížnosti rodičů ohledně bránění ve styku, operativně zjišťovat skutečný stav v rodině, hovořit neodkladně s dítětem a rodiči, terapeuticky s nimi pracovat, věnovat se i prevenci uvedených problémů. V úzké spolupráci s dalšími institucemi koordinovat co nejefektivněji další postup a případně včas informovat soud.

Má bakalářská diplomová práce může sloužit jako podklad pro mnohé instituce zabývající se touto problematikou. Jak jsem v textu uvedla, může se jednat o školy, úřady, nestátní organizace nebo soudce. V neposlední řadě pro vyhotovení statistiky a předložení kompetentním orgánům, kteří rozhodují o navýšení sociálních pracovníků, aby bylo možno lépe provádět preventivní činnost v této oblasti. Rovněž jako podklad pro určení výše dotací pro nestátní instituce, které jsou na těchto příjmech závislé.

Pro mě měla tato práce velký přínos. Pracuji v této oblasti více než 15 let a měla jsem možnost si ověřit, že za tuto dobu došlo k obrovskému nárůstu případů rozcházejících se rodičů. Před započítím mé bakalářské práce a zejména vlastního empirického šetření jsem byla znepokojena nárůstem těchto případů v praxi. Nejedná se pouze o počet samotných konkrétních rodin, ale také narostla složitost a problematičnost těchto případů.

Seznam použité literatury

Zákony:

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Odborná literatura:

BAKALÁŘ, E. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1.vyd. Praha: Karolinum 2006, ISBN 80-246-1089-2. 124 s.

GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie, systemické a narativní přístupy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, ISBN 80-247-0415-3. 182 s.

MARHOUNOVÁ, J. *Od osamění k nové rodině*. 1.vyd.Praha: SPN, 1988,ISBN-není, je jen-14-436-88. 128 s.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 1.vyd.Praha: Avicenum, 1986, ISBN-není, je jen 08-011-86. 336 s.

MATĚJČEK, Z, DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1.vyd. Praha: Grada 2001, ISBN 80-247- 0332- 7. 128 s.

MATOUŠEK, O. a kolektiv. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, ISBN 80-85850-24-9. 144 s.

MATOUŠEK, O. a kolektiv. *Základy sociální práce*. 2.vyd. Praha: Portál 2007, ISBN 978-80-7367-331-4. 312 s.

MATOUŠEK, O. a kolektiv. *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha: Portál 2005, ISBN 80-7367-002-X. 352 s.

MOTEJL, O a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Rodina a dítě.* Kancelář veřejného ochránce práv Brno, 2007. 215 s.

NOVÁK, T., DVOŘÁČKOVÁ, B. *Vztah matky a syna.* 1. vyd. Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-2077-7. 125 s.

NOVÁK, T. *Vztah otce a syna.* 1. vyd. Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-2079-1. 136 s.

NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.* 3.vyd. Praha: Linde, ISBN 978-80-86131-72-6. 470 s.

PLECITÝ, V. *Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.* Praha: Eurounion, 2007, ISBN 978-80-7317-063-9. 521 s.

POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu.* 1. vyd. Praha: Grada, 2009, ISBN 978-80-247-2046-3. 176 s.

SEDLÁČEK, L., PLESKOVÁ, K. *Aktivní otcovství.* Brno: Nesehnutí, 2008, ISBN 978-80-903228-9-1. 60 s.

ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí.* Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, ISBN 978-80-86991-27-6. 36 s.

VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině.* 1.vyd. Praha: SPN, 1987, ISBN není, je -14-498-87. 144 s.

Brožura:

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči.* 1. vyd. Praha: H&H, 1992, s. 5, ISBN 80-85467-53-4. 16 s.

Internetové stránky:

www.css-ostrava.cz

www.eps.cz

www.fod.cz

www.hlucin.cz

www.obce-mesta.info

www.soc.cas.cz